

**UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO  
PRAHA**

**MAGISTERSKÉ  
KOMBINOVANÉ STUDIUM  
2013–2015**

**DIPLOMOVÁ PRÁCE**

**Iva Šafarčíková**

**Příčiny a důsledky selhání náhradní rodinné péče  
z pohledu náhradního rodiče i konkrétního dítěte**

Praha 2015  
Vedoucí diplomové práce:  
PhDr. Olga Nytrová

**JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE**

MASTER  
COMBINED (PART TIME) STUDIES  
2013-2015

**DIPLOMA THESIS**

**Iva Šafarčíková**

**Causes and consequences of failure of substitute family  
care from the perspective of a substitute parent and of  
the child**

Prague 2015

Diploma Thesis Work Supervisor:

PhDr. Olga Nytrová

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 15.2.2015

Iva Šafarčíková

## **Poděkování**

Chtěla bych poděkovat své vedoucí diplomové práce PhDr. Olze Nytrové za cenné a podnětné připomínky, za pomoc při vzniku této diplomové práce a za zapůjčenou literaturu. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří mi byli nápomocni při zpracovávání diplomové práce.

## **Anotace**

Diplomová práce se zabývá náhradní rodinnou péčí (NRP) se zvláštním zaměřením na problematiku jejího předčasného ukončení - selhání.

V teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy vztahující se k dané problematice, je přiblížen proces výběru vhodného náhradního rodiče a tzv. párování náhradního rodiče s dítětem určeným ke svěřením do náhradní výchovy.

Dále je uvedena kapitola, která se věnuje možným příčinám selhání náhradní rodinné péče.

Tato kapitola je stěžejní pro další část práce, kde je poukázáno na důsledky selhání náhradní rodinné péče, které mají podstatný vliv na následný vývoj „odmítnutého“ dítěte i další život „neúspěšného“ náhradního rodiče.

Pro konkrétnější představu jsou zde uvedeny statistické údaje počtu dětí nacházejících se v náhradní rodinné péči (se zaměřením na pěstounskou péči - PP), počty žadatelů o PP a především počty zrušené pěstounské péče. Teoretická východiska doplňují v empirické části praktické případové studie a kazuistiky, které dokládají vliv neúspěšné i úspěšné náhradní rodinné péče na další vývoj a život konkrétního dítěte. Je použita metoda analýzy těchto kauz v kontextu uvedené teorie.

Diplomová práce vychází z teoretických znalostí, které diplomantka aplikovala při vypracovávání empirické části a dále z vlastní praxe.

Cílem diplomové práce je poukázat na negativní vliv selhání náhradní rodinné péče na další rozvoj osobnosti dítěte.

Přínosem jsou případové studie, které vycházejí ze skutečných příběhů a podporují premisy (závěry) teoretické části práce.

## **Klíčová slova**

Adopce, deprivace, hostitelská péče, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, rodiče, rodina, selhání, žadatel, životní hodnoty.

### **Annotation**

The thesis deals with the issue of substitute family care with a special focus put on its early termination – failure.

The theoretic part explains basic terms regarding the given topic, clarifies the selection process of a suitable substitute parent and the so called coupling of the substitute parent with the child prepared to be placed into substitute family care.

The next chapter deals with potential causes of failure of substitute family care.

This chapter is crucial for the rest of the thesis, which is to show the consequences of failure of substitute family care, affecting significantly the subsequent development of the “rejected” child as well as the future life of the “failed” parent. To present the idea in the concrete, the thesis brings statistics concerning the numbers of children placed into substitute family care (with the emphasis put on foster care), the numbers of applicants for foster care and also the numbers of failed foster care cases. The empirical part supplements the theory with practical case studies, which show the impact of both failed and successful substitute family care on the future development and life of the child concerned.

In this context, the method of analysis of those cases in the framework of the mentioned theory was applied.

The thesis stems from theoretic knowledge, which the thesis writer employed when writing the empirical part, and also from her own practice. The thesis wants to point out the negative impacts of failed substitute family care on the future personality development of the child concerned.

The positive contribution of this thesis lies in the case studies, which are based on actual stories and give evidence of the addressed issue.

### **Key words**

Adoption, deprivation, family, failure of the applicant, foster care, host of care, life values, parents, substitute family care.

# OBSAH

<b>ÚVOD .....</b>	<b>10</b>
<b><u>TEORETICKÁ ČÁST .....</u></b>	<b>13</b>
<b><u>1. DEFINICE POJMŮ.....</u></b>	<b>13</b>
1.1 RODINA A JEJÍ VÝZNAM .....	13
1.1.1 VÝVOJ RODINY.....	14
1.1.2 VNÍMÁNÍ RODINY V SOUČASNÉ DOBĚ.....	15
1.2 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE .....	16
1.2.2 ADOPCE A JEJÍ SPECIFIKA.....	18
1.2.2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE A JEJÍ VÝZNAM .....	18
1.2.3 CO JE PORUČENSTVÍ.....	22
1.2.4 OPATROVNICTVÍ A JEHO CHARAKTERISTIKA .....	22
1.3 HOSTITELSKÁ PÉČE A JEJÍ PŘÍNOS.....	23
1.4 SOS VESNIČKA A JEJÍ POJETÍ.....	24
1.5 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA A JEJÍ NEGATIVNÍ DOPADY NA DÍTĚ.....	25
1.6 SHRUTÍ.....	26
<b><u>2. PROCES ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE – ZAMĚŘENO NA PĚSTOUNSKOU PÉČI.....</u></b>	<b>28</b>
2.1 OSOBA ŽADATELE O NÁHRADNÍ RODINNOU PÉČI.....	29
2.1.1 MOTIVACE VEDOUcí RODIČE K PŘIJETÍ DÍTĚTE DO PĚSTOUNSKÉ PÉČE .....	30
2.1.1.1 MOTIVY ZVEŘEJNĚNÉ .....	30
2.1.1.2 MOTIVY NEVĚŘEJNÉ .....	31
2.1.1.3 MOTIVY SKRYTÉ .....	31
2.2 PROCES VÝBĚRU NÁHRADNÍHO RODIČE .....	32
2.3 PROCES VÝBĚRU VHODNÉHO DÍTĚTE DO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE .....	34
2.4 PROCES PÁROVÁNÍ NÁHRADNÍHO RODIČE S DÍTĚTEM URČENÝM KE SVĚŘENÍ DO NÁHRADNÍ VÝCHOVY .....	35
2.5 ADAPTACE DÍTĚTE V NÁHRADNÍ RODINĚ – RIZIKO .....	36
2.5.1 RIZIKO SAMOTNÉ VÝCHOVY V NÁHRADNÍ RODINĚ.....	36
2.5.2 RIZIKO DOSTATEČNÉHO VYROVNÁNÍ SE S DEPRIVACÍ DÍTĚTE.....	37
2.5.3 RIZIKO NEDOSTATEČNÉHO PŘIMKNUTÍ DÍTĚTE K NÁHRADNÍ RODINĚ.....	38
2.5.4 RIZIKO ODMÍTAVÉHO ČI AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ DÍTĚTE, LHANÍ A KRÁDEŽE	39
2.5.5. ROMSKÉ DÍTĚ V NÁHRADNÍ RODINĚ A JEHO RIZIKA .....	40
2.6 SHRUTÍ.....	41
<b><u>3. SELHÁNÍ NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE.....</u></b>	<b>43</b>
3.1 SELHÁNÍ NA STRANĚ NÁHRADNÍHO RODIČE .....	43
3.2 SELHÁNÍ NA STRANĚ DÍTĚTE .....	45

<b>3.3 SELHÁNÍ NA STRANĚ ODBORNÍKŮ .....</b>	<b>46</b>
<b>3.4 DŮSLEDKY A DOPADY NEÚSPĚŠNÉ NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE.....</b>	<b>47</b>
<b>3.5 SHRUTÍ PŘÍČIN PŘEDČASNÉHO UKONČENÍ PĚSTOUNSKÉ PÉČE.....</b>	<b>49</b>

## **PRAKTICKÁ ČÁST.....** **50**

### **4. PŘÍPADOVÉ STUDIE A KAZUISTIKY.....** **50**

<b>4.1 PŘÍPADOVÁ STUDIE 1 – ÚSPĚŠNÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE, PŘÍBĚH TEREZY .....</b>	<b>50</b>
4.1.1 ANALÝZA PŘÍPADOVÉ STUDIE .....	51
<b>4.2 PŘÍPADOVÁ STUDIE 2 - NEÚSPĚŠNÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE, PŘÍBĚH ROMANA ...</b>	<b>53</b>
4.2.1 ANALÝZA PŘÍPADOVÉ STUDIE .....	54
<b>4.3 PŘÍPADOVÁ STUDIE 3 - NEÚSPĚŠNÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE, PŘÍBĚH JIŘÍHO .....</b>	<b>54</b>
4.3.1 ANALÝZA PŘÍPADOVÉ STUDIE .....	56
<b>4.4 KAZUISTIKA 1 - NEÚSPĚŠNÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE, PŘÍBĚH CTIBORA.....</b>	<b>57</b>
4.4.1 VYHODNOCENÍ KAZUISTIKY .....	58
<b>4.5 KAZUISTIKA 2 - NEÚSPĚŠNÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE, PŘÍBĚH MARKÉTY.....</b>	<b>58</b>
4.5.1 VYHODNOCENÍ KAZUISTIKY .....	59
<b>4.6 KAZUISTIKA 3 - NEÚSPĚŠNÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE, PŘÍBĚH TOMÁŠE.....</b>	<b>59</b>
4.6.1 VYHODNOCENÍ KAZUISTIKY .....	60
<b>4.7 KAZUISTIKA 4 - NEÚSPĚŠNÁ A NÁSLEDNĚ ÚSPĚŠNÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE, PŘÍBĚH JOSEFA.....</b>	<b>60</b>
4.7.1 VYHODNOCENÍ KAZUISTIKY .....	60
<b>4.8 KAZUISTIKA 5 - NEÚSPĚŠNÁ A NÁSLEDNĚ ÚSPĚŠNÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE, PŘÍBĚH NIKOLY A JIŘÍHO .....</b>	<b>61</b>
4.8.1 VYHODNOCENÍ KAZUISTIKY .....	61
<b>4.9 KAZUISTIKA 6 - NEÚSPĚŠNÁ A NÁSLEDNĚ ÚSPĚŠNÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE, PŘÍBĚH MARTINA .....</b>	<b>61</b>
4.9.1 VYHODNOCENÍ KAZUISTIKY .....	62
<b>4.10 KAZUISTIKA 7 - NEÚSPĚŠNÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE, PŘÍBĚH IRENA .....</b>	<b>62</b>
4.10.1 VYHODNOCENÍ KAZUISTIKY .....	62
<b>4.11 VYHODNOCENÍ.....</b>	<b>63</b>

### **5. STATISTICKÉ ÚDAJE A JEJICH VYHODNOCENÍ.....** **67**

<b>5.1 VÝVOJ POČTU ŽADATELŮ O PP A O OSVOJENÍ V ČASE .....</b>	<b>67</b>
5.1.1 STATISTICKÉ ÚDAJE O POČTECH ŽADATELŮ O NRP VE FORMÁTU TABULKY ..	67
5.1.2 GRAFICKÉ ZNÁZORNĚNÍ POČTU ŽADATELŮ O NRP V LETECH 1995 - 2013.....	68
GRAF Č. 1 – ŽADATELÉ O NÁHRADNÍ RODINNOU PÉČI.....	68
5.1.3 VYHODNOCENÍ VÝŠE UVEDENÝCH STATISTICKÝCH ÚDAJŮ .....	69
<b>5.2 CELKOVÉ POČTY PĚSTOUNSKÝCH RODIN, DĚTÍ V NRP A SELHÁNÍ PP.....</b>	<b>70</b>
5.2.1 STATISTICKÉ ÚDAJE O POČTECH PĚSTOUNSKÝCH RODIN VE FORMÁTU TABULKY.....	70
5.2.2 STATISTICKÉ ÚDAJE O POČTECH DĚTÍ V NRP A OBJEM SELHÁNÍ PP VE FORMÁTU TABULKY .....	70
5.2.3 GRAFICKÉ ZNÁZORNĚNÍ VÝVOJE POČTU DĚTÍ V NRP V LETECH 2005 – 2013. 71	71
GRAF Č. 2 – POČTY DĚTÍ V NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČI .....	71
5.2.4 GRAFICKÉ ZNÁZORNĚNÍ MNOŽSTVÍ SELHÁNÍ PP V LETECH 2005 – 2013.....	71



GRAF Č. 3 – SELHÁNÍ PĚSTOUNSKÉ PÉČE.....	71
5.2.5 VYHODNOCENÍ VÝŠE UVEDENÝCH STATISTICKÝCH ÚDAJŮ .....	72

**NOVÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU ÚČINNÉHO OD  
1.1.2014. .... 74**

**ZÁVĚR ..... 75**

**SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ ..... 77**

**SEZNAM POUŽITÝCH ČESKÝCH ZDROJŮ ..... 77**

**SEZNAM POUŽITÝCH ZAHRANIČNÍCH ZDROJŮ ..... 78**

**SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ ..... 78**

**SEZNAM OSTATNÍCH ZDROJŮ ..... 79**

**SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK..... 81**

**SEZNAM OBRÁZKŮ ..... 81**

**SEZNAM GRAFŮ ..... 81**

**SEZNAM TABULEK ..... 81**

**BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE ..... 82**

## ÚVOD

„Je to vaše skutečná dcera?“ zeptali se mě.

„Skutečná?“ odpověděla jsem.

„Co tím myslíte – skutečná?“

„Pravda, je to dítě, které se nenarodilo z mého těla,

Ale narodilo se v mém srdci ... v mé duši.

Ano, je to má skutečná dcera.“

(SCHOOLEROVÁ, Adopce vztah založený na slibu, 2002, s. 10)

Pro převážnou část populace je pojem rodina a pocit, že mají kam patřit něco samozřejmého a přirozeného. Tato diplomová práce se však bude zabývat skupinou lidí, kteří o svoji biologickou rodinu částečně nebo úplně přišli. Nejvíce ohroženou skupinou s nezávažnějšími důsledky do budoucího života jsou malé děti. Opuštěné a odebrané děti jsou soustřeďovány nejprve do hromadných výchovných zařízení, kde se o ně stará stát. Některé v nich zůstanou až do dospělosti, ale některé dostanou svou životní šanci a jsou vybrány do náhradní rodiny. Právě proces výběru vhodné rodiny ke konkrétnímu dítěti je jeden z nejdůležitějších kroků, který ovlivní dlouhá léta a ve většině případů i celý život nejen konkrétního dítěte, ale i náhradní rodiny. Proto je životně důležité nepodcenit přípravné období a počáteční adaptační období, protože případný neúspěch a vrácení dítěte zpět do ústavní výchovy může zapříčinit jeho dlouhodobé psychické trauma, po jehož překonání se stane již s ohledem na věk nevhodné k tomu, aby mu mohla být vybrána jiná rodina. A pokud se přece jen podaří zrealizovat ještě jednou vhodnou náhradní rodinnou péči, pak je to dlouhou dobu doprovázeno opakujícími se pochybnostmi a stavy úzkosti. Z tohoto důvodu je třeba myslet na etické souvislosti a uvědomit si, že odpovědnost při výběru rodiny a dítěte je velmi důležitá a nelze ji brát na lehkou váhu. Odpovědnost se netýká pouze pracovníků, kteří vybírají dítě, ale týká se i rodičů, kteří se rozhodli dítě přijmout. Obě strany by si měly uvědomit dopad v případě selhání na psychiku dítěte.

„Aby se dítě vyvinulo v psychicky a sociálně zdravého člověka, musí mít od narození možnost zažít vztah s dospělým jedincem, který je pečující, ochranný a který

vzbuzuje v dítěti důvěru a pocit bezpečí.“ (TRUBAČOVÁ, Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti, 2011, s. 17)

Diplomová práce je rozdělena do tří základních celků. První část bude zaměřena na vysvětlení pojmů, které přiblíží některé užívané termíny vztahující se k problematice. Dále se bude věnovat průběhu a procesu výběru a přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči i výběru vhodného dítěte do konkrétní rodiny. Do této teoretické části práce budou zahrnuty pasáže zabývající se přínosy, riziky, klady a zápory náhradní rodinné péče a dále často diskutovaná neúspěšná náhradní rodinná péče i s dopady na dítě, náhradní rodinu a i celou společnost.

Druhá část je praktická, která se bude věnovat případovým studiím a kazuistikám, kterými bude doložen vliv neúspěšné i úspěšné náhradní rodinné péče na další vývoj a život konkrétního dítěte, náhradní rodiny i celé společnosti. Případové studie a kazuistiky budou interpretovány a bude zde uplatněna aplikace teoretických poznatků na praxi.

Pro konkrétnější představu budou uvedeny statistické údaje počtu dětí nacházejících se v náhradní rodinné péči se zaměřením na pěstounskou péči (PP), počty žadatelů o PP a především počty zrušené pěstounské péče.

Okrajově budou do praktické části uvedeny některé výrazné změny vyplývající z nové právní úpravy občanského zákoníku účinného od 1.1.2014.

Třetí část bude zahrnovat všeobecné shrnutí řešené problematiky. Tento závěr bude zaměřen na etickou otázku, věc hodnotových postojů a mravního cítění současné společnosti.

Diplomová práce nevychází pouze z teoretických znalostí, ale i z vlastní praxe. Diplomantka po narození prvního dítěte v roce 2005 uvažovala, že by v budoucnu chtěla dát možnost prožití šťastného dětství i dítěti, které vyrůstá mimo svou biologickou rodinu. Tuto myšlenku s manželem rozvíjela až do roku 2010, kdy vykonali první návštěvu na odboru sociálních věcí a zdravotnictví v Příbrami. Následně absolvovali celý proces výběru a přípravy žadatelů o pěstounskou péči. Celé toto přípravné období trvalo do poloviny roku 2012, kdy byli úspěšně zařazeni do databáze „čekatelů“. Vzhledem k jejich požadavkům na dítě jim byla nabídnuta holčička až počátkem roku 2013. V této době diplomantku čekalo jedno z nejzávažnějších rozhodnutí v životě. Vzhledem k okolnostem v nejbližším rodinném prostředí se

s ohledem na prospěch dítěte rozhodla o odmítnutí nabídky ještě dříve, než měla možnost získat o dívce více informací. Následně došlo k pozastavení žádosti o zprostředkování pěstounské péče, dále o její obnovu a na konci roku 2014 o definitivní ukončení spolu s rozpadem manželství. Z tohoto důvodu si diplomantka vybrala jako téma své diplomové práce problematiku neúspěšné náhradní rodinné péče.

Přijmout „cizí“ dítě do výchovy je velmi zodpovědné rozhodnutí a je velmi důležité, aby člověk dokázal dostatečně zhodnotit své síly a to i v případě neočekávaných životních změn, aby pro dané dítě byl schopen být tím pomyslným „pevným ostrovem v rozbouřeném moři“ a v případě, že o tomto byt' jen nepatrně pochybuje a to i kdykoliv v průběhu procesu realizace, je dle názoru diplomantky lepší, když od zamýšleného upustí dříve, než způsobí nenapravitelné škody na zranitelné dětské duši. V konečném důsledku by neublížil pouze dítěti, ale i sobě a svým nejbližším.

„Adoptivní rodiče, kteří překonávají překážky sbližování, si uvědomují dvě věci.

Za první, že jejich dítě utrpělo nesmírnou ztrátu  
- za všechny jmenujme ztrátu obou rodičů,  
rodových vazeb nebo kulturního odkazu.

Za druhé, že dítě může na své cestě od dětství k dospělosti na tyto ztráty ve svých pocitech opět narazit.“

(SCHOOLEROVÁ, Adopce vztah založený na slibu, 2002, s. 92)

# TEORETICKÁ ČÁST

## 1. DEFINICE POJMŮ

### 1.1 Rodina a její význam

Podle sociologické definice lze za rodinu považovat skupinu osob navzájem spjatých pokrevními svazky, manželstvím nebo adopcí, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí. Můžeme být i méně precizní a definovat rodinu podle toho, co nám osobně přináší, proč ji zakládáme a co od ní očekáváme:

rodina je místo, kde člověk nalezne lásku,

porozumění,

podporu,

úctu k sobě i ostatním,

přátelství,

pocit jistoty a bezpečí,

sebepoznání,

načerpá novu energii,

získá zkušenost, že lidský život a city jsou důležitější než vše ostatní.

„Základní účel rodiny by měl být jasný – plodit a vychovávat své potomky. Při podrobnějším zkoumání ale zjistíme, že rodina sama o sobě je výjimečné společenské uspořádání, které je výhodné pro všechny její členy po stránce fyzické i duševní, a to i tehdy, když děti v rodině ještě, nebo už nejsou.“ (redakce [www.KdeJsiTato.cz](http://www.KdeJsiTato.cz), Rodina - základ státu, <http://www.kdejsitato.cz/rodina/rodina-zaklad-statu.html>, 22.1.2015)

Výraznou osobností, která se poukazovala na nezastupitelnou úlohu rodiny a dále se věnovala studiu podmínek vývoje dětí v ústavech, kde psychicky strádaly, byl světově uznávaný dětský psycholog Prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc., který v literatuře popsal základní funkci rodiny takto:

„Jsem přesvědčen, že rodina je lidskému rodu dána – pokud bude lidstvo existovat jako biologický druh, potud bude existovat rodina. To je zakódováno v samých biologických základech našeho lidství – aby lidé přežili, museli si pomáhat, rozdělit své role do určitých funkcí, jež by umožňovaly násobit jejich sílu a možnost ochrany potomků. Rodiny se při tom osvědčily jako uspořádání nejpraktičtější. Jistě, může mít různé

podoby. Nejsem dogmatik a netrvám na té jediné, kterou známe jako evropský model. Domnívám se však, že takto uspořádaná nukleární rodina je pro všechny své členy nejvýhodnější – vzájemně si ji nejvíce užijí. Dokazují to i zkušenosti z rodinného poradenství – lidé hledají v rodině sebenaplnění a sebepřekročení. Jedině zakotvený člověk může totiž podnikat dobrodružné výpravy do světa poznání a přání. Ten, komu tato jistota chybí, často nenalezne ani sám sebe.“ (MATĚJČEK, Dialogy o rodině, 1994, s. 12)

Rodina je základní společenství vzájemně geneticky příbuzných osob, mezi kterými jsou další citové vazby. Patřit do rodiny je primární lidská potřeba. Základní roli v rodinném systému mají osobní a mravní postoje a zodpovědnost k životu.

Následující podkapitola se bude věnovat rodině a jejího historického vývoje po současné pojetí.

### **1.1.1 Vývoj rodiny**

Vývojem rodiny a jejími formami se zabýval i Lawrence Stone (1977), který vymezil tři základní fáze vývoje rodiny v období od 16. – 19. Století takto:

- a) Relativně malé, nukleární rodiny (tj. rodiče a děti) udržující četné a intenzivní kontakty s celou komunitou, přičemž rodina svým členům neposkytovala větší citovou blízkost než síť širších příbuzenských a sousedských svazků. Rodina plnila především ekonomickou funkci a byla spíše zárukou přežití. Sňatky byly proto uzavírány především z majetkových důvodů.
- b) Druhá, „přechodná“ forma existovala spíše jen ve vyšších vrstvách a vyskytovala se přibližně na přelomu 17. a 18. století. Zde se nukleární rodina vymezovala oproti celé společnosti, přičemž hlavní důraz začal být kladen na mateřskou lásku a na přirozenou, racionálně podloženou autoritu otce.
- c) Třetí fáze, která se začíná objevovat v průběhu 19. století a která v mnoha aspektech přetrvává prakticky dodnes, je těsně spjatá s citovým individualismem, svobodnou volbou partnera na základě lásky, pevnými citovými vazbami a uzavřeností vůči okolí a důrazem na své soukromí.

Během 20. století se totiž zásadně zvýšil počet domácností (ale i domů v obcích), aniž by se příliš změnil počet obyvatel, a tak průměrný počet osob v

domácnosti klesl téměř na pouhé 2 členy, což umožnilo postupné zmenšování rodiny. (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina>, 29.1.2015)

### 1.1.2 Vnímání rodiny v současné době

V moderní době se institut rodiny mění. Je to způsobeno dynamičtějším životním stylem, menší závislostí žen na mužích, postupné zrovnoprávnění jejich životních rolí a kladením většího důrazu na individualitu, konzumní životní styl, klesá kredit manželství jako takového. Ještě v 80. letech 20. století byl rozvod něco ostudného a špatného. V dnešní době je to bez ohledu na dopady na naše děti něco natolik obvyklého, že se nad tím nikdo ani nepozastavuje. Manželé se naučili nepřekonávat potíže související se vzájemným soužitím, jsou mnohem méně tolerantní a mnohem více radikální. Proč žít s někým a omezovat se, když se mohu rozvést a najít si někoho, kdo bude odpovídat mým momentálním představám? Často se jedná o takovéto vlastní sobectví, kdy je lidskou přirozeností věřit, že „u souseda je tráva zelenější“. Nový partner také není ideální, má jiné chyby, jiné zlovyky a navíc i delší minulost, která zanechává své vlastní stopy na jeho duši. Dle názoru diplomantky, kdyby byli lidé komunikativnější, ohleduplnější, tolerantnější, zodpovědnější, dostatečně zralí a vážili si tradičních hodnot naší kultury, jako je hodnota manželství, bylo by mnohem méně rozvodů a tím i dětí žijících v neúplných rodinách. Každé rozvedené manželství, ve kterém jsou děti, nejvíce ublíží právě jim. Tyto děti jednou dospějí a záleží na tom, jaké hodnoty jsme jim jako rodiče předali.

Dále mnoho partnerů neskládá manželský slib. Pro někoho je výhodnější žít oficiálně odděleně například z ekonomických důvodů (pro vyšší příspěvky na dítě v případě samoživitele/ky) a pro jiného doklad o nabytí manželství nemá žádnou hodnotu. Dříve se na soužití dvou lidí bez uzavření sňatku dívalo „skrze prsty“ s označením, že žijí „na psí knížku“, nyní se jedná o statut druh/družka a společností je vnímán obdobně jako manželství.

V souvislosti s dynamičtějším životním stylem, kdy se lidé v první řadě ženou za pracovními úspěchy a volnočasovými prožitky, se odkládá zakládání rodin do pozdějšího věku. S tímto a se současným ekonomickým nastavením souvisí menší množství dětí, kdy nejsou výjimkou (oproti minulosti) děti – jedináčci.

Socioložky Jana Chaloupková a Petra Šalamounová zmiňují jako příčiny proměn jak změny hodnotových orientací a rozrůžňování životních stylů, tak růst ekonomické nejistoty a vývoj ekonomických podmínek mladých rodin. Technologickým aspektem ovlivňujícím vývoj rodiny je též např. zkvalitňování antikoncepce.

Všeobecné nahlížení společnosti na úspěšnost člověka v životě je takové, že úspěšný je ten, kdo má velký majetek, peníze, hezké auto a reprezentativní partnerku (partnera) a ne ten, který je obklopený milující rodinou, ale má například staré kalhoty, staré auto a bydlí v pronájmu.

Mnoho lidí se žene za všeobecně uznávaným ideálem. Ve finále mnohdy zjistí, že jim protekl život mezi prsty, že svých ideálů nedosáhli a že na stará kolena zůstali sami.

Francouzský sociolog François de Singly se ve své knize vyjádřil ke stavu vnímání rodiny takto: „V současných rodinách je totiž trvalost rodinného uskupení daleko menší hodnotou než ‚kvalita‘ interpersonálních vztahů“ (SINGLY, Sociologie současné rodiny, 1999, s. 48) nebo pocit štěstí, a proto nespokojenost v manželství často končí rozvodem. Přestože stávající model rodiny jednoznačně vzájemně souvisí s vyšším výskytem rozvodů, „nezdá se, že se jedná o větší dysfunkci než v tradicionalistickém projektu rodiny.“ (SINGLY, Sociologie současné rodiny, 1999, s. 113). Spíše kladou jednotlivci větší důraz na své „já“ než na „rodinné my“. I když ženy získaly větší nezávislost na mužích, stále rozvod většinu žen ochuzuje a chtějí-li si zachovat svou hodnotu v sociálním prostoru, jsou nuceny začít žít s jiným mužem. Ideál osobního štěstí je stále představován soužitím v páru, i když již není podmíněn institucí manželství.

Po klasickém pojetí rodiny se bude diplomová práce v následující kapitole věnovat rodině, která nevznikla přirozeně na základě příbuzenských vztahů. Jedná se o vytvoření náhradní rodiny cestou úřední a soudní, na základě dobrovolné žádosti náhradních rodičů, kteří touží po možnosti zabezpečit nebiologické dítě z pozice svého přesvědčení, víry, naděje a v neposlední řadě lásky. Víra, naděje a láska jsou tři základní křesťanské ctnosti a pro některé „z nás“ jsou to prioritní životní kréda.

## **1.2 Náhradní rodinná péče**

Náhradní rodinná péče je poskytována dětem bez rodiny, nebo dětem, které nemohou být z různých důvodů vychovávány v biologické rodině. Dává jim možnost



vyrůstat v přirozeném rodinném prostředí, které, na rozdíl od ústavní péče, má pozitivní vliv na jejich psychomotorický a psychický vývoj.

Přesto však je vytvoření náhradní rodiny spojeno s vysokou mírou rizik. Prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc. uvedl, že „Rizikovou situací je náhradní rodinná péče, kdy se vychovateli cizího dítěte stávají cizí lidé, z nichž se mají stát, když ne podle zákona, tedy jistě psychologicky „lidé vlastní“. Mohli bychom sestavit dokonce jakousi stupnici „cizosti“ dítěte a jeho nových vychovatelů, a tedy i stupnici rizika ze vzájemné neznalosti a ze vzájemného ne-porozumění – od ústavní péče, přes adopci a pěstounskou péči, až po rodinu doplněnou novým otcem nebo novou matkou.“ (MATĚJČEK Z., Co děti nejvíc potřebují, 2003, s. 30). I přes veškeré snahy poskytnout dítěti možnost žít v úplné funkční rodině se tato může minout s účinkem a v některých případech být přímo kontraproduktivní.

V následující podkapitole jsou postupně vyjmenovány a blíže specifikovány druhy náhradní rodinné péče.

Obrázek 1: Šťastná náhradní rodina



Zdroj: <http://www.ddracek.cz/>

### **1.2.2 Adopce a její specifika**

Adopce se jiným slovem označuje jako „osvojení“. Jedná se o nejvyšší a pro dítě z právního hlediska nejvýhodnější typ náhradní rodinné péče. Jde o proces, ve kterém dospělý (osvojitel) přijme nebiologické dítě za vlastní (osvojenec). Změnou od 1.1.2014 je to, že podle nového občanského zákoníku lze za určitých podmínek osvojit i dospělého jedince. Osvojenec se tak stává právoplatným členem osvojitelské rodiny a to včetně širších příbuzenských vztahů. Osvojitelé mají stejná práva a povinnosti vůči osvojenému dítěti jako rodiče. Stávají se jeho zákonnými zástupci a mají rodičovskou zodpovědnost. Osvojením zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou. Osvojené dítě získává příjmení osvojitelů. O osvojení rozhoduje soud na návrh osob, které si chtějí dítě osvojit. Aby tento akt mohl proběhnout, musí osvojitel podstoupit a úspěšně absolvovat přípravný proces a osvojenec musí být osobou právně volnou. K osvojení dítěte může dojít, pouze v případě, že to bude v jeho prospěch. Před rozhodnutím soudu o osvojení dítěte musí budoucí osvojitelé vychovávat dítě nejméně 3 měsíce na své náklady (jedná se o tzv. předadopční péči).

„Výchova osvojeného dítěte, které přišlo do rodiny v kojeneckém věku, má mnohem méně odlišností, než výchova dítěte v pěstounské péči, které žilo ve své vlastní rodině i v ústavní výchově a do rodiny přišlo v předškolním věku. Také role pěstouna je mnohem méně jednoznačná a obtížněji zvládnutelná než role osvojitelů.“ (Sdružení pěstounských rodin, Průvodce náhradní rodinnou péčí, 5/2010, s. 13) Z uvedené citace je zřejmý výrazný rozdíl mezi adopcí a pěstounskou péčí, kdy se nejedná pouze o rozdílnou právní úpravu, zákonné zastoupení dítěte, ale i je výrazný rozdíl ve věku dětí adoptovaných a dětí žijících v pěstounské péči.

### **1.2.2 Pěstounská péče a její význam**

Pěstounská péče: „Je státem garantovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte a přiměřenou odměnu těm, kteří se dítěte ujali, jedinou hmotně právní podmínkou je zájem dítěte. Osoba pěstouna musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte. Dítě může být svěřeno do péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů. Pěstoun má právo zastupovat dítě a

spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech, k výkonu mimořádných záležitostí (např. vyřízení cestovního pasu) žádá souhlas zákonného zástupce dítěte.

Soud je oprávněn stanovit pěstounovi povinnost podávat o výkonu pěstounské péče pravidelné zprávy soudu.“ (MLČOCH, <http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/texty/ruzne/definice-rozdil-osvojeni-adopce-pestounska-pece-opatrovnictvi-porucnictvi>, 23.1.2015)

Jinými slovy je pěstounská péče další formou náhradní rodinné péče, kdy pěstoun o nezletilé dítě osobně pečuje a je zodpovědný za jeho výchovu. Na rozdíl od osvojení se pěstoun nestává zákonným zástupcem dítěte a může jej tedy zastupovat pouze v běžných úkonech. Pokud však chce nechat dítěti vystavit například pas, musí mít souhlas biologických rodičů nebo soudní rozhodnutí. Pěstounská péče má přednost před ústavní výchovou. Vyživovací povinnost během pěstounské péče spočívá na státu. Ten pak pěstounům vyplácí příslušné dávky. Dítě v pěstounské péči nemá práva biologického potomka. Právní vztah mezi dítětem a pěstounem končí dosažením zletilosti dítěte. Biologičtí rodiče neztrácejí rodičovskou povinnost.

Stát se postupně připravuje na přechod od hromadných zařízení na pěstounskou péči a profesionální pěstounskou péči. Již v současné době existuje několik profesionálních pěstounů. Oproti běžnému pěstounství, kdy je do péče svěřeno na základě soudního rozhodnutí dítě s předpokladem dlouhodobého pobytu a to buď do doby, než se situace v původní rodině ustálí nebo do dosažení jeho plnoletosti, je profesionální pěstounství koncipováno odlišně. V tomto druhém případě pobírá profesionální pěstoun určité dávky od státu (formou platu) i v případě, že nemá svěřené do péče žádné dítě, ale je k dispozici vlastně kdykoliv, tzv. na zavolání, aby si na dobu přechodnou dítě převzal a postaral se o ně. Na dobu přechodnou proto, že bude pro dítě v nouzi pouze tzv. přestupní stanicí, než mu bude vybrána trvalá pěstounská rodina. Takový pěstoun musí mít dostatečné prostory pro rychlé umístění třeba i více dětí a dále i případné ubytování budoucích dlouhodobých pěstounů po dobu nezbytného vzájemného poznávání se s dítětem, případně jeho speciálními potřebami.

Pojem pěstounská péče na dobu přechodnou byl právně upraven již od roku 2006, ale víceméně tato služba nebyla nijak zvlášť využívána. Od nové právní úpravy občanského zákoníku s účinností od 1.1.2014, kdy vznikla profesionální pěstounská péče s lepšími ekonomickými podmínkami pro pěstouna, byl zaznamenán mírný

úbytek dětí v hromadných výchovných zařízeních. Avšak profesionálních pěstounů stále není dostatek na to, aby byly dětské domovy, kojenecké ústavy plně zrušeny.

Na tento nový trend, kdy dítě během svého života může vystřídat i více pěstounských rodin, se názory různí. Někteří odborníci vítají to, že bude dítěti poskytnuta individuální péče, jiní poukazují na necitlivé zacházení s dítětem, které si nemůže s určitou jistotou vytvářet hlubší vazby vůči přechodnému pěstounovi. Podle zjištěných informací je tento systém zcela běžný například v Anglii, kde má dlouholetou tradici.

Dle názoru diplomantky se na Českou republiku snášela všeobecná kritika okolních států na příliš vysoký počet dětí v ústavní výchově, a byl vyvíjen tlak na to, aby byla situace řešena. Je však takovéto řešení správné? Každá země je odlišná, má jinou kulturu, jiný způsob výchovy a rodinného chování. Je vhodnější, aby žilo dítě po různě dlouhou dobu v kojeneckém ústavu nebo dětském domově s vyhlídkou, že jednou snad bude vybráno do rodiny, která jej bude milovat, nebo aby žilo ihned po odchodu od původní rodiny v rodině nové, na kterou si však nemůže utvořit pevnou citovou vazbu, protože ji nejpozději do roka bude muset opustit? Chybí adaptační období, možnost vyrovnání se v neutrálním prostředí se ztrátou, kterou samo dítě nechtělo. Logicky to v dítěti vyvolává nejistotu, jestli ho další (trvalá) pěstounská rodina po blíže neurčené době též „nepošle pryč“. Statisticky by se takto snížil počet dětí v ústavech, ale byli by šťastnější? Nikde již pak v dostupné literatuře není poukázáno na to, že pěstounská péče například právě již ve zmíněné Anglii je považována za běžnou službu státu a svým způsobem jako dobře placené zaměstnání. Tamní děti nevystřídají pouze jednu přechodnou rodinu, ale těch rodin je za jejich život mnohem více. Tyto děti si nemohou utvořit pevnější vazby, nemají se kam vrátit po dosažení dospělosti. Dle názoru diplomantky se jedná pouze o komornější formu ústavní výchovy. Bližší vymezení způsobu průběhu a právní úpravy NRP v Anglii, či jiných evropských státech by bylo již nad rámec této diplomové práce.

V návaznosti na výše uvedené, je pěstounská péče a její pojetí v České republice výstižně definována v následující citaci: „Navzdory tomu, že dítě je jim svěřeno „jen“ dočasně, na výchovu, je dítě plnou součástí rodiny, sdílí se svými pěstouny radosti i trampoty svého dětství, většinou je oslovuje „mami“ a „tati“, všichni společně řeší jeho školní úspěchy i problémy, rozvíjejí jeho talent, plánují společnou budoucnost. Dítě

získává novou rodinu, péči, zájem a především lásku, která je naprosto nezbytnou součástí pro každou lidskou bytost, a otázka bytí či nebytí pro každé dítě.

Pěstounská péče je proto nedocenitelná služba v pravém smyslu slova, služba dítěti, jeho rodičům, společnosti a státu. Dítěti je tak naplněno jeho právo vyrůstat v rodině, v láskyplném a bezpodmínečném prostředí. Nesmírně si proto všech pěstounů vážíme a děkujeme jim.“ (Děti patří domů, o.s., <http://www.detipatridomu.cz/pestounska-pece>, 23.1.2015)

Touto citací je naznačeno, že i když po právní stránce dochází k dočasnému rodinnému vztahu mezi pěstounem a svěřeným dítětem, který má trvání do plnoletosti dítěte anebo do doby dokončení řádného studia (maximálně 26 let), tak že i přesto se předpokládá, že se jedná o dlouhodobý vztah za hranice právní úpravy.

Výkon pěstounské péče není dle názoru diplomantky forma zaměstnání, ale je to poslání, které nemůže vykonávat každý. Být pěstounským rodičem znamená disponovat velkým množstvím lásky, pochopení, tolerance, trpělivosti a uznávat tradiční morální hodnoty.

Obrázek 2: Různorodost pěstounské rodiny



Zdroj: <http://zlin.cz/513848n-deti-z-domova-vystavi-sve-obrazky-ve-zlinske-galerii>

### 1.2.3 Co je poručenství

Poručenství je další „z právních režimů náhradní rodinné péče, který se uplatní, pokud hájit zájmy a spravovat záležitosti nezletilého dítěte (poručenice) nemohou přímo jeho rodiče, protože v plném rozsahu pozbyli schopnosti vykonávat svou rodičovskou zodpovědnost. Teprve nemůže-li o dítě osobě pečovat i poručník, přichází do úvahy pěstounství. Poručenství je v českém právu právně upraveno v § 928-942 občanského zákoníku.“ (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Poru%C4%8Denstv%C3%AD>, 23.1.2015)

Poručníka ustanovuje soud, pokud rodiče dítěte zemřou nebo jsou zbaveni rodičovské zodpovědnosti. Obvykle je jím ustanovena osoba určená rodiči pokud to neodporuje zájmům dítěte, zpravidla se jedná o příbuzné nebo osobu blízkou. Pokud se nenajde vhodná fyzická osoba je poručníkem ustanoven odbor sociálně právní ochrany dětí (OSPOD).

Poručník je zákonným zástupcem dítěte spravujícím jeho majetek, ale při závažných rozhodnutích je povinen se poradit se soudem. Poručník nemá k dítěti vyživovací povinnost, a pokud je správa majetku dítěte spojena se značnou námahou, má právo na odměnu.

Poručenství zaniká dosažením plnoletosti dítěte nebo rozhodnutím soudu. ([http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1hradn%C3%AD\\_rodinn%C3%A1\\_p%C3%A9%C4%8De](http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1hradn%C3%AD_rodinn%C3%A1_p%C3%A9%C4%8De), 21.1.2015)

### 1.2.4 Opatrovnictví a jeho charakteristika

„Opatrovnictví je jednou z forem zákonného zastoupení, kdy je jmenován opatrovník, aby hájil zájmy jiného, pokud ten nemůže zejména před úřady jednat sám. Má zastupovat např. osobu neznámého pobytu v řízeních před soudem, který takto činí, aby zajistil kontakt s příslušným člověkem, protože předpokládá, že opatrovník bude s danou osobou v kontaktu. Nepřechází na něj ale žádná práva a povinnosti, které náleží dané osobě, které byl opatrovník soudem ustanoven. Opatrovník může být určen jak pro obecné zastupování, tak i pro jedno konkrétní řízení. O ustanovení opatrovníka rozhoduje pouze soud. Opatrovníkem může být advokát, jiná osoba jen tehdy, pokud s ustanovením za opatrovníka souhlasí.“ (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Opatrovnictv%C3%AD>, 23.1.2015)

Soud, který určuje opatrovníka, vydá ustanovení, co smí a co nesmí opatrovník dělat. Zabývá se například správou majetku během řízení o osvojení. Často jím bývá stanoven orgán sociálně-právní ochrany dětí. ([http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1hradn%C3%AD\\_rodinn%C3%A1\\_p%C3%A9%C4%8D](http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1hradn%C3%AD_rodinn%C3%A1_p%C3%A9%C4%8D), 21.1.2015)

### **1.3 Hostitelská péče a její přínos**

Hostitelská péče není legislativně upravena, avšak v praxi je možné se s ní setkat. Jedná se o situaci, kdy je jednotlivci či manželskému páru umožněno udržování kontaktu s nebiologickým dítětem vyrůstajícím mimo rodinu – v dětském domově. „Hostitel“ tráví čas s vybraným dítětem převážně v období prázdnin, či o víkendech. Dítě je nadále evidováno v dětském domově. Pokud bychom zapátrali v historii, tak forma hostitelské péče funguje zhruba od doby existence sirotčinců, kdy děti chodily na návštěvu do majetných rodin, avšak v té době spíše fungovaly jako levná pracovní síla. V druhé polovině minulého století bylo v mnoha ústavech tolerovanou praxí tzv. půjčování dětí z ústavů a to zejména zaměstnancům dětských domovů. V současné době se forma hostitelství stále vyvíjí. Hostitelskou péči můžeme rozdělit na řízenou a živelnou, přičemž živelná forma hostitelství je mnohem rizikovější, neboť je založena na nekontrolovaném emocionálním popudu.

Dle známého českého psychologa PhDr. Mgr. Jeronýma Klimeše, Ph.D.: „Hostitelství naplňuje přirozené potřeby dítěte, které je však vychováváno v atypickém prostředí, tedy je žádoucí, aby zájemci o hostitelství byli řádně vzděláni a poučeni o zvláštěnostech těchto dětí.“ (KLIMEŠ, Koncepce hostitelské péče, s. 3) Žadatelé žádající o děti do hostitelské péče, by měli projít kurzem, kde budou upozorněni na rozdílnost dětí, které vyrůstají v dětských domovech. Takové kurzy zpravidla využívají i žadatelé o osvojení nebo pěstounskou péči.

Na jednu stranu je forma „občasné péče“ přínosem pro dítě, ale jsou zde i výrazná rizika, protože se jedná pouze o určitou formu dohody mezi dětským domovem a hostitelem, bez jakéhokoliv právního ošetření. Hostitel může způsobit případným přerušením kontaktu s nezletilou osobou rozsáhlé škody. Proto je tento způsob péče doporučován spíše pro starší děti, které mají minimální možnost, že se dostanou do náhradní rodiny. Dítě tímto získá možnost navštěvovat a občasně žít v rodině a má se na co těšit a ví, že mimo zdi dětského domova existuje někdo, kdo se o něj zajímá a snad

ho má i rád. Získává alespoň malý pocit své vlastní důležitosti. Dále se hostitelská péče využívá jak překlenovací období u dětí, které by měly přejít do osvojení nebo pěstounské péče k žadatelům, kteří např. ještě nesplňují všechny právní předpoklady nebo jako preventivní období při přechodu staršího či handicapovaného dítěte do nové rodiny a je třeba se ujistit, že tato rodina svou novou roli ve vztahu k dítěti zvládne.

Dětský domov může povolit dítěti dočasný pobyt u hostitele na základě písemného souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností a to na dobu nejvýše čtrnácti kalendářních dnů při jednom pobytu. Tato doba může být prodloužena na základě písemného souhlasu okresního úřadu. I když tento druh péče není v zákoně upraven a nejsou zde stanoveny podmínky, které by měla osoba hostitele splňovat, vyžaduje se orgánem sociálně-právní ochrany dětí stejné prověření, jako u žadatelů o pěstounskou péči či osvojení.

#### **1.4 SOS vesnička a její pojetí**

Jedná se o náhradní rodinnou péči formou neziskové organizace pro děti, které není možné adoptovat. Je to projekt, kdy je simulováno běžné rodinné prostředí tak, že je několik velkých pěstounských rodin umístěno v areálu, ke kterému patří tým pracovníků, jako je ředitel celé vesničky, vedoucí komunity mládeže, pedagogové, psycholog, rodinné asistentky, správce.

V čele pěstounské rodiny stojí matka pěstounka, které vypomáhá tzv. teta nebo přímo manželský pár.

Zakladatelem SOS vesniček byl Rakušan Dr. Hermann Gmeiner, který stanovil čtyři základní zásady pro tento způsob náhradní péče. Zásady jsou Matka, Děti, Dům, Vesnička. První SOS vesnička vznikla před šedesáti lety.

Na jednu stranu je forma SOS vesničky přínosem v tom, že děti v ní umístěné mohou žít v podmínkách téměř „přirozených“, v podmínkách, které připomínají běžný život rodiny. Základním kamenem úrazu však je, že stejně jako v ústavní péči musí tyto děti po dovršení 18cti let nebo školní docházky tuto vesničku opustit a hledat si nové bydlení. Ve většině běžných pěstounských rodin nachází dítě i po dovršení dospělosti zázemí a možnost osamostatňovat se postupně.

Výchovu v SOS vesničkách lze vnímat jako lepší formu dětského domova. Je to například i z dalšího důvodu a to, že i když jsou vesničky propojeny s okolní zástavbou,



přesto tvoří určitým způsobem jakési „ghetto“. Je to stavebně uzavřená kolonie, do které cizí lidé běžně nechodí a i děti z okolí velmi zřídka navazují kontakty „s dětmi z vesničky“. Stejně jako dětský domov je toto jakási uzavřená komunita, kde běžné vztahy neprobíhají zcela přirozeně. (SDRUŽENÍ PĚSTOUNSKÝCH RODIN, Průvodce náhradní rodinnou péčí, 2/2012)

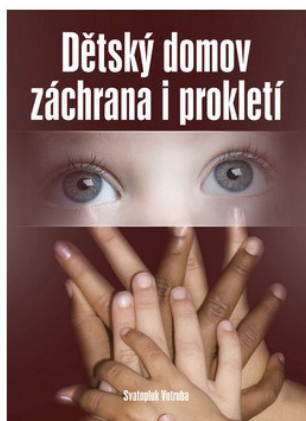
Slovenský pedagog, autor publikací z oboru vychovatelství a sociální pedagogiky Albín Škoviera poukázal na další nedostatek, se kterým se potýkají SOS vesničky. „Problémem je absence mužské role, zejména pak proto, že ji děti většinou nezažily ani v původních rodinách. Ovšem i ve většině dětských domovů chybějí mezi personálem muži.“ (ŠKOVIERA, Dilemata náhradní výchovy, 2007, s. 116)

## **1.5 Ústavní výchova a její negativní dopady na dítě**

„Jestliže rodina neplní svou funkci, výchova dítěte je vážně ohrožena nebo narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo se rodiče či osoby odpovědné za výchovu nemohou o dítě ze závažných důvodů starat, starat se nechtějí nebo to neumějí, může soud dítě umístit do zařízení vyžadující okamžitou pomoc nebo může nad dítětem nařídit ústavní výchovu. Před nařízením ústavní výchovy je však soud povinen přezkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit formou náhradní rodinné péče.“ (VÁVROVÁ, Rozum a Cit, Pěstouni mají právo na služby, 2007, s. 64.)

Ústavní výchova přináší nejvíce rizikových faktorů ovlivňujících formování osobnosti dětí zde umístěných. Jak uvedl Albín Škoviera (2007), jsou v současné době výchovná zařízení mnohdy nadstandardně materiálně zabezpečena. Dítě do těchto zařízení přichází z podstandardních podmínek, s nízkou sociální úrovní a po letech, kdy žije v nadprůměrných materiálních podmínkách, opět odchází zpět do prostředí s nízkou životní úrovní. Otázkou pak je, zda bylo výchovné zařízení opravdu přípravou na reálný život.

Obrázek 3: Co je dětský domov



Zdroj: <http://www.pknihy.cz/knihy/S00113/Reka-bohu-II.html>

## 1.6 Shrnutí

„V životě existují dva druhy vztahů. Jeden z nich je genetického rázu – to se například jedná o vztah s našimi biologickými rodiči, bratry, sestrami, tetami, strýčky a našimi vlastními biologickými dětmi. Tento svazek existuje bez ohledu na vnější okolnosti. Jeho trvalost nemůže nic narušit. Druhý z nich představuje spojení, na jehož počátku je slib. Takovým příkladem je třeba manželství. Jiným je adopce“ (SCHOOLEROVÁ, Adopce vztah založený na slibu, 2002, s. 7), pěstounská péče, poručenství, kdy vzniká na slibu založený svazek stát se rodinou dítěti, které není vlastním, biologickým, a které v mnoha ohledech biologickou rodinu odráží.

Všechny typy náhradní rodinné péče mají společný cíl, jímž je poskytnutí klidného a bezpečného rodinného zázemí dětem, které nemohou z jakýchkoliv důvodů vyrůstat se svými rodiči. Diplomantka se domnívá, že z pohledu dítěte je lhostejno, jak je tento typ náhradní rodinné péče nazván a právně zakotven, tím nejpodstatnějším je fakt, že dítě má svoji rodinu, byť náhradní, a za pomoci zákonem stanovených pravidel, mu jsou k tomu nápomocny příslušné úřady.

Níže je v rámci přehledného celkového shrnutí uvedena souhrnná tabulka vymezující základní formy náhradní rodinné péče:

Tabulka č. 1: Formy náhradní péče

<b>Náhradní rodinná péče</b>	<b>Ústavní péče</b>	<b>Specifické instituce pomáhající dítěti žijícího mimo biologickou rodinu</b>
Adopce	Dětský domov	Hostitelská péče
Pěstounství (individuální, skupinové)	Dětský domov se školou	SOS vesničky (skupinová pěstounská péče)
Poručenství	Diagnostický ústav	Domov na půli cesty (pomáhá začlenění dětí z DD po dosažení dospělosti, dokončení vzdělání)
Opatrovnictví	Výchovný ústav	-----

## **2. PROCES ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE – ZAMĚŘENO NA PĚSTOUNSKOU PÉČI**

Zprostředkování náhradní rodinné péče se řídí jedním základním pravidlem: dítěti je vždy – z řad žadatelů zařazených do evidence o osvojení a pěstounskou péči – vybírána vhodná rodina. Nejedná se tedy o výběr vhodného dítěte do náhradní rodiny, ale o výběr vhodné náhradní rodiny pro konkrétní dítě. Blaho dítěte je dáno do popředí v plném rozsahu.

„Vhodnou rodinou pro dítě je ta, která je připravena jej přijmout takové, jaké je. To znamená se všemi jeho radostmi a starostmi, se všemi jeho přednostmi, ale také riziky ve vývoji – ať již zdravotními, nebo psychickými – s jeho minulostí, s jeho osobní a rodinnou anamnézou, s důsledky jeho pobytu v ústavním zařízení nebo nefungující rodině a v případě pěstounské péče i s případnou účastí biologické rodiny na jeho další výchově.“ (VÁVROVÁ, Rozum a Cit, Pěstouni mají právo na služby, 2007, s. 89.)

S ohledem na to, že diplomantka v minulosti proces zprostředkovávání náhradní rodinné péče sama absolvovala, tak ví, že výběr rodiny pro konkrétní dítě nezávisí na časovém pořadí, ale především na požadavcích žadatele o NRP, o jeho míře tolerance a dobré přípravě žadatele.

Dle zákona o SPOD (sociálně-právní ochraně dětí), jsou pro tento účel zřizovány na krajských úřadech poradní sbory, jako zvláštní orgány obce. Poradní sbor tvoří odborníci působící v oblasti sociálně – právní ochrany. Jedná se zejména o odborníky z oboru pediatrie, psychologie a pedagogiky, zástupce školských, zdravotnických a sociálních zařízení pro výkon ústavní výchovy a zaměstnance krajského úřadu a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností pracujících na úseku sociálně – právní ochrany. (Zákon o SPOD, § 38a, odst. 3)

„Poradní sbor se schází neprodleně poté, když krajský úřad zjistí vhodného žadatele pro určité dítě. Po projednání na poradním sboru o vhodnosti rodiny ke konkrétnímu dítěti je rodina vyzvána krajským úřadem k osobnímu jednání a seznámení se s dokumentací dítěte. Jsou jí sděleny všechny dostupné informace týkající se dosavadního života dítěte a jeho rodiny, informace o zdravotním a psychickém stavu dítěte, o právní situaci dítěte. Vytypovaná rodina má určitý prostor pro vyjádření svého

názoru a může si promyslet, zda chce s tímto dítětem navázat kontakt.“ (VÁVROVÁ, Rozum a Cit, Pěstouni mají právo na služby, 2007, s. 90.). Dle názoru některých odborníků (např. Mgr. Hofrové a PhDr. Rotreklové) však dochází k tomu, že poradní sbor může jednat pod nátlakem, protože někteří odborníci se drží přesvědčení, že i když vyberou ne zcela vhodnou rodinu, čímž dochází ke zvýšení rizika na selhání NRP, tak že pro dané dítě je vhodnější umístění v takovéto rodině, než setrvání v ústavní péči. Přesná citace výše zmíněných odbornic paní PhDr. E. Rotreklové (ředitelky občanského sdružení TRIADA, poradenského centra v Brně a zástupkyně předsedy poradního sboru NRP při MPSV ČR. V oblasti náhradní rodinné péče působí od roku 1991) a paní Mgr. V. Hofrové (V oblasti náhradní rodinné péče působí od roku 1999, je členka poradního sboru NRP Zlínského kraje. Mimo to je od roku 2003 ředitelka Občanské poradny STROP ve Zlíně) zní: „Snaha snížit počet dětí v ústavu směřuje téměř výhradně k tomu, aby dítě bylo umístěno do náhradní rodinné péče. Tím dochází k velkému množství dětí v evidenci NRP, pro které se nedaří najít vhodnou rodinu, k tomu, že děti jsou umísťovány do pěstounské péče i za cenu velkého rizika selhání této formy náhradní rodinné péče.“ (HOFROVÁ, Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů, 2009, s. 8)

## **2.1 Osoba žadatele o náhradní rodinnou péči**

Na osobu žadatele je na počátku pohlíženo nedůvěřivě, následně mu jsou zdůrazňována všechna negativa související s NRP a v neposlední řadě je mu velkou měrou zasahováno do jeho soukromí, kdy jsou po něm požadována různá potvrzení – od zaměstnavatele týkající se charakteru zaměstnance, z gynekologie (toto potvrzení vyžadují úřady pouze v některých městech), z městského nebo obecního úřadu týkající se problematiky soužití, kde obec kontaktuje i školní či předškolní zařízení v případě, že má žadatel biologické děti, dále je v případě vlastních dětí žádáno vyjádření pediatra a v neposlední řadě je třeba doložit potvrzení o příjmech a výpis z rejstříku trestů. Po tomto administrativním martýriu, kdy o sobě vlastně řeknete světu vše osobní, dochází v případě kladného vyjádření příslušného orgánu k vlastnímu procesu výběru a školení.

Toto musí podstoupit každý žadatel o NRP, aby měly příslušné orgány všechny podklady potřebné k zahájení prověřování žadatele o náhradní rodinnou péči.

Jednou z nejdůležitějších otázek, kterou se výběrová komise zabývá, je motivace, proč se člověk chce stát náhradním rodičem. S touto otázkou se žadatel setkává téměř při každém jednání s orgány určenými pro výběr budoucích náhradních rodičů.

### **2.1.1 Motivace vedoucí rodiče k přijetí dítěte do pěstounské péče**

Rozhodnutí stát se náhradním rodičem je závažným, v životě zlomovým krokem. Velmi důležitá je motivace, která vede žadatele k tomuto rozhodnutí. Motivaci lze zjednodušeně rozdělit na dvě základní skupiny.

První skupinu tvoří jedinci, kteří prožili šťastně či spokojeně vlastní dětství s milujícími rodiči. Tito lidé se pro pěstounství zpravidla rozhodují proto, že chtějí i dalším dětem dopřát spokojené dětství. Ve druhé skupině jsou naopak ti, jejichž dětství příliš spokojené nebylo. Nabízejí pomoc druhým proto, aby jim umožnili prožít to, co sami v dětství nepoznali.

„Měla jsem divné dětství. Dětství, které mě přivedlo k přesvědčení, že za nic nestojím, že nikdy nebudu dobrá a že nikdy nic dost dobře neudělám.“ (JANÁKOVÁ, Dary se přece nevracejí, 2007, s. 9). Přesto tato žena, autorka knihy a dlouholetá pěstounka ve svém životě dokázala svou láskou, osobností a péčí ochránit dvě dívky žijící v nevyhovujících podmínkách s otcem alkoholikem a získat je do pěstounské péče. V jejím případě se jednalo o živelnou pěstounskou péči, která dopadla velmi úspěšně. Pěstounská péče přicházela postupně a pomalu od doby, kdy se s dívkami seznámila a její motivace postupem času rostla a nabalovala se.

Existuje více druhů motivů, proč se lidé rozhodnou věnovat se náhradní rodinné péči. Albín Škoviera v knize Dilemata náhradní výchovy rozděluje motivy vedoucí k náhradnímu rodičovství následně:

#### **2.1.1.1 Motivы zveřejněné**

- a) „Altruistický. Snaha, ochota a reálná možnost pomoci těm dětem, které pomoc potřebují.
- b) Profesionální. Přesvědčení zájemců, že dětem rozumějí a že to s nimi umějí.
- c) Emocionální. Láska k dětem, pozitivní vztah k nim, snaha o naplnění života.

- d) Nenaplněné rodičovství. Touha prožít si rodičovství alespoň psychologicky, když už to není biologicky možné, zabezpečení kontinuity rodiny.
- e) Rodinný. V rodině s jedináčkem doplnění sourozence.
- f) Smysl života, životní náplň. Náhrada prázdného místa po vlastních dětech nebo přijetí poslání např. v rámci náboženského společenství.
- g) Ekonomické zabezpečení. Snaha o smysluplné podělení se o přebytek materiálních statků.
- h) Záchranář. Spasitelský komplex- když už nemohu spasit svět, tak alespoň jedno dítě.

### **2.1.1.2 Motivy neverejné**

- a) Pragmatismus. Může jít o dostupnou práci a možnost smysluplně strávit čas v konkrétním prostředí, které neposkytuje jiné možnosti.
- b) Ekonomické přilepšení. Stabilní příjem (netýká se adopce).
- c) Rodinná povinnost. Pocit rodinné sounáležitosti i společenské očekávání vytvářejí tlak na přijetí dítěte (jedná se především o pěstounství v rámci příbuzenstva).
- d) Společenský status. Starat se o dítě, resp. být zaměstnaný je společensky uznávaná morální hodnota.
- e) Ubytování. Je (bylo) součástí SOS vesničky, pěstounského zařízení i Dětského městečka.
- f) Publicita. Motivací je sebe prezentace (např. u některých hvězd zábavního průmyslu).

### **2.1.1.3 Motivy skryté**

- a) Něco si dokazují. Aspirace nerealizovaného nebo neúspěšného rodičovství se přesunou na dítě „zvenku“.
- b) Vykoupím své viny. Pokud po odčinění, které bývalo součástí pocitu viny souvisejících s nezvládnutou výchovou vlastní dcery či syna.
- c) Čekám, že mi bude dítě vděčné, že mne ocení. Zájemce od dítěte podvědomě očekává pohlazení, vděčnost. Může jít o nezralého dospělého, kterému v dětství

chybělo dostatečné ocenění, nebo hledání náhradního objektu, který zastoupí ty, kteří tuto potřebu aktuálně nenaplnují (manžel, vlastní děti).

- d) Řešení partnerské krize. Příchod dítěte „zvenku“ má zlepšit narušený nebo málo naplněný partnerský vztah.
- e) Psychopatologické motivy. Nejčastěji jde o heterosexuálně nebo homosexuálně pedofilní zaměření.
- f) Mocenské ambice. Rodičovská pozice umožňuje prostřednictvím budování závislosti uplatnění mocenských ambicí.“ (ŠKOVIERA, Dilemata náhradní výchovy, 2007, s. 54)

Albín Škoviera rozdělil motivy vedoucí rodiče k přijetí dítěte do náhradní rodinné péče do tří skupin, ale rozhoduje-li se osoba nebo partneři pro náhradní rodinnou péči, jedná se vždy o kombinaci několika motivů.

Důvody (motivace) vedoucí k danému rozhodnutí ovlivňují budoucí vztah rodiče a přijatého dítěte. Nenaplněná očekávání mohou vést k neúspěchu a k ukončení náhradní rodinné péče (např. řešení manželské krize, očekávání vděku dítěte apod.).

## **2.2 Proces výběru náhradního rodiče**

Základním předpokladem toho, aby mohli lidé vychovávat děti v náhradní rodinné péči, je jejich zařazení do příslušné evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči. Podmínky, které musí jedinec nebo manželský pár splnit, jsou dány zákonem o sociálně právní ochraně.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností vede spisovou dokumentaci o žadateli. Tato spisová dokumentace obsahuje:

- „a) žádost, v níž jsou obsaženy žadatelovy osobní údaje;
- b) doklady o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu na území České republiky nebo o hlášení k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 365 dnů podle zvláštního právního předpisu 1a) upravujícího pobyt cizinců na území České republiky;
- c) opis z evidence Rejstříku trestů vyžádaný obecním úřadem obce s rozšířenou působností;
- d) zprávu o zdravotním stavu předloženou žadatelem;



e) údaje o ekonomických a sociálních poměrech;

f) písemné vyjádření žadatele, zda

1. souhlasí s tím, aby po uplynutí lhůty uvedené v § 23 odst. 3 byl zařazen také do evidence Úřadu pro zprostředkování osvojení dětí z ciziny;

2. žádá výlučně o osvojení dítěte z ciziny;

g) písemný souhlas s tím, že orgán sociálně-právní ochrany zprostředkující osvojení nebo pěstounskou péči je oprávněn

1. zjišťovat další údaje potřebné pro zprostředkování, zejména o tom, zda způsobem života bude žadatel zajišťovat pro dítě vhodné výchovné prostředí;

2. kdykoliv zjistit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci;

h) písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny;

i) stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče.

§ 21 Obecní úřad obce s rozšířenou působností postupuje kopii spisové dokumentace o žadateli uvedeném v § 20 odst. 1a spisové dokumentace o žadateli o náhradní rodinnou péči neprodleně krajskému úřadu.“(www.zakony-online, 23.1.2015)

Kompletní žádost a veškerá dokumentace je dále postoupena k odbornému posouzení krajskému úřadu příslušnému místu bydliště žadatelů. Tím však povinnosti žadatele nekončí. Žadatel je dále podle zákona povinen hlásit krajskému úřadu všechny změny rozhodné pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče a to do 15 dnů ode dne jejich vzniku.

Součástí přípravy na přijetí dítěte do náhradní rodinné péče je psychologické vyšetření a následně přípravný kurz. Tyto kurzy jsou organizovány příslušnými krajskými úřady. Jejich cílem je příprava nejen budoucích rodičů, ale celé rodiny na příchod nového člena, ujasnění, jaké dítě by bylo vhodné do rodiny přijmout, zodpovědné posouzení možností a schopností rodiny.

V rámci kurzů se zájemci o pěstounskou péči setkávají nejen s odborníky z oblasti psychologie, pediatrie, speciální pedagogiky, ale i se stávajícími pěstouny a jinými žadateli. Úkolem odborníků je připravit budoucí rodiče na skutečnost, že výchova přijatých dětí může probíhat zcela odlišně od výchovy dětí biologických.

Žadatelé jsou v průběhu kurzu upozorňováni na různá rizika vyplývající z náhradní rodinné péče.

Vyšší pozornost je věnována rodinám v případě, že jsou rozhodnutí přijmout do péče dítě jiného etnika či dítě zdravotně postižené. Výchova dítěte jiného etnika v náhradní rodině má svá specifika a rodiče musí být předem připraveni na to, že budou v budoucnu čelit problému s hledáním identity dítěte. Zdravotně postižené dítě bude s velkou pravděpodobností vyžadovat zvýšenou péči rodičů.

Aby byl tento kurz úspěšně ukončen, je potřeba jej absolvovat v plném rozsahu. Dále jsou žadatelům dány kontaktní údaje na vybrané kojenecké ústavy a dětské domovy, kam se žadatelé jedou podívat.

Diplomantka osobně navštívila dětský domov Lety. Jedná se o domov rodinného typu, kdy jsou děti ubytované v řadových domcích. Vychovatelé se snaží navodit atmosféru rodiny, proto mají i plné vybavení kuchyně, kde si vaří. V domově se starají i o dvě kočky. Pocit z takového místa je rozporuplný. Na jednu stranu je vidět, že děti žijí po materiální stránce v nadstandardu, avšak toto je v kontrastu s pohledem do očí převážně mladších dětí (cca do 10ti let), jak se na nečekaného návštěvníka dívaly. Jejich oči byly plné otázek, zvědavosti, touhy a naděje. Starší děti (cca přes 14 let) se na diplomantku dívaly jako na nevíтанou návštěvu, která narušuje jejich soukromí a nebyť pana ředitele, který byl přítomen prohlídce a komentoval chod dětského domova, nebyly by tak mírné.

Po absolvování návštěvy dětského domova obdržela diplomantka potvrzení, které bylo součástí vyhodnocení přípravného kurzu. Poté příslušný úřad zaslal na adresu diplomantky písemné vyjádření a následně o několik dní později i informaci o zařazení do databáze žadatelů.

### **2.3 Proces výběru vhodného dítěte do náhradní rodinné péče**

Děti žijící ve hromadném výchovném zařízení nemají stejné předpoklady na získání náhradní rodiny. Některé děti jsou vhodné do adopce, protože jsou tzv. právně volné a jejich biologická rodina o ně nejeví zájem. Jiné děti jsou vhodné pouze do pěstounské péče a to právě v případě, že jsou v kontaktu s někým z biologické rodiny. Další skupina dětí není v určité době vhodná pro žádnou z forem náhradní rodinné péče a to i v případě nezájmu biologické rodiny do doby, než se případný právní stav soudně

vyřeší. Dále je důležitým kritériem pro možnost umístění dítěte do rodiny jeho zdravotní stav, etnikum a věk. Vše je vzájemně propojené. Starší děti mají velmi malou možnost získat náhradní rodinu, a proto je využíván institut hostitelské péče, kdy má dané dítě alespoň občas možnost opustit výchovné zařízení a prožít několik dní v „přátelské rodině“.

Další příčinou pobytu dětí v ústavech souvisí s vysokými nároky žadatelů o NRP. Dále někteří žadatelé o pěstounskou péči zaměňují tento institut s osvojením a odmítají kontakt s původní biologickou rodinou dítěte. Pěstouni i osvojitelé převážně požadují děti malé, majoritního etnika, zdravé a s perspektivou vývoje a chování jako u dětí biologických. Pěstounská péče je však právě o dětech, které lze obtížně osvojit, chce tedy i těmto dětem, která mají určitá svá specifika, nabídnout život v rodině. Mezi děti, pro které je obtížné sehnat pěstouny, patří děti se zdravotním znevýhodněním či postižením.

Rizikem u dětí, které žijí v ústavní výchově je to, že jsou zraněné a zraněné děti „často zraňují ostatní, zvláště toho, kdo se k nim snaží přiblížit. Jsou vlastně jako ježci: jsou heboučké a jemné uvnitř, ale tvrdé a pichlavé navenek, a to nejvíc, když se cítí ohrožené.“ (ARCHEROVÁ, Dítě v náhradní rodině, 2001, s. 15)

## **2.4 Proces párování náhradního rodiče s dítětem určeným ke svěření do náhradní výchovy**

„Neexistují univerzální rodiče a univerzální děti. Život konzumních, plnoštíhlých a usedlých rodičů zaměřených na televizní kulturu může neklidné a živé dítě jednorázově oživit, ale s větší pravděpodobností pro ně bude znamenat problém; dát klientovu rodinu dohromady s neklidným dítětem jen proto, že na ně došla řada, znamená riziko pro obě strany.“ (ŠKOVIERA, Dilemata náhradní výchovy, 2007, s. 57)

Poradní sbory se vždy snaží vybrat ke konkrétnímu dítěti profilem co nejvíce podobnou rodinu a to s ohledem na známá specifika jak dítěte, tak žadatelů. Po tzv. spárování poradním sborem je konkrétní rodina úřadem vyzvána k osobní návštěvě krajského pracoviště a je seznámena s dokumentací dítěte. Rodina dostává všechny úřadům dostupné informace o minulosti dítěte, je informována o zdravotním i psychickém stavu a jeho právní situaci. Dítě je rodině představeno na fotografiích.

Rozhodne-li se rodina k dalšímu kroku a chce se s dítětem osobně seznámit, pracovníce krajského úřadu zprostředkují první osobní kontakt v místě pobytu dítěte. Zde budoucí rodiče získají podrobné informace o dítěti od osob, které ho dobře znají a mohou jim velmi pomoci konkrétními radami při navazování prvního kontaktu s dítětem. Tato jednání probíhají individuálně a jejich scénář se liší podle typu zařízení, v němž dosud dítě žije, podle stáří a vyspělosti dítěte.

První setkání je velice důležitý okamžik jak v životě rodiny tak především dítěte. Jeho přátelská atmosféra je základem, na který v budoucnu navazují další vzájemné kontakty. Probíhají-li návštěvy v oboustranně přátelské atmosféře, může ředitel zařízení se souhlasem příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností pečující o dítě povolit společné vycházky, víkendový pobyt nebo i prodloužený pobyt rodině budoucích náhradních rodičů.

Návštěvy dítěte v budoucí rodině jsou významné pro vytvoření vzájemných vazeb, zvláště žijí-li v rodině děti biologické nebo děti již dříve do náhradní rodinné péče přijaté. V přirozeném domácím prostředí se dítě s rodinou sžívá, užší kontakt může také odhalit takové skutečnosti a okolnosti, pro které může být pěstounství konkrétního dítěte odmítnuto.

## **2.5 Adaptace dítěte v náhradní rodině – riziko**

„Lze říci, že čím vyhraněnější představu mají náhradní rodiče o tom, jak má dítě vypadat a čeho má dosáhnout, tím problematičtější bývá jejich výchovné působení a ovšem i jeho výsledek.“ (MATĚJČEK Z., Jak a proč nás trápí děti, 1997, s. 114.)

Adaptace dítěte v náhradní rodině se potýká s množstvím rizik a nástrah. Níže diplomantka uvede příklady nejčastějších rizik. Všechna rizika jsou všeobecně přiblížena a zdůvodněna, obsáhlejší rozpracování by však již bylo nad rámec této diplomové práce.

### **2.5.1 Riziko samotné výchovy v náhradní rodině**

Již samotná situace, že dítě vychovávají náhradní rodiče, je podle Doc. Dr. Zdeňka Matějčka riziko. Pro vyhodnocení ohroženosti dítěte bere v úvahu tři rizikové činitele: jednak rizikové dospělé, to jsou ti, kteří s větší pravděpodobností než kdokoliv

jiný mohou dětem ubližovat, dále rizikové děti, to jsou ty, které s větší pravděpodobností kterékoliv jiné k sobě ubližování přitahují, a rizikové situace. Proces adaptace dítěte v nové rodině je dlouhodobý a je důležité nechat dítěti dostatečný osobní prostor, aby se v nové situaci zorientovalo.

### **2.5.2 Riziko dostatečného vyrovnání se s deprivací dítěte**

K citové deprivaci dítěte dochází, pokud nejsou dostatečně uspokojovány jeho psychosociální potřeby po dosti dlouhou dobu. Jedná se například o potřeby:

- a) potřeba poznávání, experimentování, hraček odpovídajících věku, hry volné, tvořivé i vázané pravidly (takže i nezbytnost prostoru pro sebevyjádření, sebeprojevování, seberealizaci, a dále i prostoru pro fantazii, volný pohyb, pro pěstování zájmů od sportu po odborné koníčky apod.),
- b) potřeba prvotních citových a sociálních vztahů,
- c) potřeba jistoty ve vztazích a z ní odvozený pocit základní životní důvěry – bezpečí,
- d) potřeba určité stálosti, smyslu v podnětech, vedení, autority,
- e) potřeba v kontaktu v různých podobách (s vrstevníky, s mladšími či staršími dětmi, s dospělými),
- f) potřeba ženského a mužského vzoru, zkušenosti rodinného života,
- g) potřeba identity,
- h) potřeba společenského uplatnění, sebevědomí a společenské hodnoty,

Následné projevy citové deprivace jsou velmi různorodé. Všeobecně vzato je citová deprivace natolik vážné narušení psychického vývoje, že se může projevit v celé struktuře osobnosti, v chování, v sociálním začlenění, v celé životní orientaci a to nejen po dobu dětství, ale její důsledky přetrvávají do dospělosti.

Existují tři základní deprivace situace:

- „a) malé dítěte žije v instituci, kde se mu nedostává mateřské péče a nemá možnost kontaktu s primární pečující osobou,
- b) dítě žije s matkou nebo náhradní matkou, ale nedostává se mu uspokojivé péče a nemá příležitost být s pečující osobou v přiměřeném kontaktu,
- c) deprivace vzniká kvůli tomu, že dítě má určité dispozice, které znesnadňují kontakt s matkou či pečující osobou“ (MATOUŠEK, Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny, 2010, s. 32).

Projevy psychické deprivace jsou mnohotvárné. Níže jsou uvedené některé případy, s nimiž přicházejí děti do pěstounských rodin a do adopce:

- a) U dětí útlého věku, tedy do tří let, se deprivace projevuje opožděním celého psychomotorického vývoje.
- b) Citlivým ukazatelem deprivačního poškození je řeč.
- c) V předškolním věku přetrvává u deprivovaných dětí povrchnost citových vztahů. Potřeba někomu patřit je výrazná.
- d) Ve školním věku mají téměř všechny deprivované děti horší prospěch, než odpovídá jejich skutečným intelektovým schopnostem.
- e) U školních dětí se také často projevuje deprivace nápadnostmi a výkyvy v chování, zvláště v sociálním styku.
- f) V pubertálním a adolescentním věku se projevují důsledky prožité deprivační situace ve vztahu ke kolektivu, v sociálním začleňování, dále to bývá posunutá hierarchie hodnot, nežádoucí rysy charakteru, zvýšené nebezpečí vzniku závislosti na alkoholu, drogách atd.
- g) Důsledky prožité deprivace mohou přetrvávat i do dospělosti. I v případě, že se deprivovaní jedinci dostanou do lepšího prostředí, mohou mít problémy v partnerských vztazích, jako rodiče bývají nejistí ve výchově svých dětí. (<http://rodina-deti.doktorka.cz/psychicka-deprivace-deti/>, Zdroj: Osvojení a pěstounská péče, nakladatelství Portál, 24.1.2015)

Dětský psycholog Prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc. (2002) uvedl, že diagnostika psychické deprivace je velmi složitá a náročná pro své různorodé projevy podmíněné okolnostmi vzniku, prostředím a samotnou osobností dítěte. Zjišťuje se odborným psychologickým vyšetřením v návaznosti na podrobné pediatrické vyšetření a zhodnocení genetických dispozic.

### **2.5.3 Riziko nedostatečného přimknutí dítěte k náhradní rodině**

„Tak jako jsou zranitelné děti, jsou zranitelní i ti, kdo je přijali za své, přilnuli k nim, vychovávají je a sdílejí s nimi svůj život.“ (MATĚJČEK, Jak a proč nás trápí děti, 1997, s. 9.)

Jinými slovy se vlastně jedná o vzájemné přimknutí dítěte a náhradního rodiče. Tento pojem definoval anglický psychiatr John Bowlby, který svým konceptem

přimknutí silně ovlivnil psychologické školy. Byl 49. nejcitovanějším psychologem ve 20. století. ([http://cs.wikipedia.org/wiki/John\\_Bowlby](http://cs.wikipedia.org/wiki/John_Bowlby), 24.1.2015) Přimknutím na pečující osobu získá dítě zdroj základní důvěry dítěte v sebe i v jiné lidi a to díky včasné a přiměřené reakce rodiče na potřeby signalizované dítětem. Tato žádoucí zkušenost je považována za důležitou podmínku zdravého psychického vývoje. Následné oddělení dítěte od tohoto člověka (primární pečující osoby) vyvolává u dítěte stres, ztrátu a následně žal. (MATOUŠEK, 2010) V opačném případě je riziko nedostatečné adaptace v náhradní rodině a nenavázání „zdravých rodinných vazeb“, což ovlivní celý další vývoj dítěte, ale i jeho náhradní rodiny.

Děti v náhradní rodinné péči krácejí životem svou jedinečnou cestou. Jedině dítě samotné dovede nejlépe vnímat svou minulost, vždyť také jen ono svou minulostí prošlo. Náhradní rodiče by měli respektovat životní příběhy, které si děti s sebou přinášejí. (PURVIS, 2013) Pokud náhradní rodiče dítě jako takové přijmou, je lepší předpoklad, že i dané dítě si najde svou cestu k nim a dojde k dostatečnému vzájemnému přimknutí.

#### **2.5.4 Riziko odmítavého či agresivního chování dítěte, lhaní a krádeže**

V případě dlouhodobého pobytu ve výchovných zařízeních inklinuje dítě k různým projevům chování. Některé děti mají tendenci k agresivním projevům. Tyto projevy se objevují již kolem jednoho roku. Děti se tak domáhají pozornosti dospělých provokacemi, zlostnými výbuchy, žárlivostí, jsou agresivní vůči ostatním dětem. Toto chování je způsobeno neuspokojením potřeby vztahu a závislosti. Protože se takovému dítěti příliš nedostává lásky, po které touží, získává si pozornost dospělých různými provokacemi.

Jiné děti mají tendenci přecházet do útlumového chování. Celková aktivita těchto dětí je snižena, jsou nápadně pasivní, někdy až apatické. Zájem o věci převažuje zpravidla nad zájmem sociálním. Tyto děti nejsou většinou schopny citové odezvy. Také jejich mentální vývoj postupuje zpomaleně. (BUBLEOVÁ, 2014)

Výše uvedené projevy chování doplněné lhaním a krádežemi jsou způsobeny narušeným pocitem bezpečí a důvěry k ostatním lidem. Některé dítě se bojí jakékoliv „interakce s neznámými lidmi, novým prostředím. Jiné dítě je naopak neschopno

rozlišit, kdo jsou jeho lidé, a pak hrozí riziko, že dítě odejde pryč s kýmkoliv, kdo ho zaujme.

Neschopnost dítěte orientovat se v čase a prostoru. Někdy i chvilkové opuštění dítěte náhradním rodičem může v dítěti vyvolat panickou reakci. Některé děti neumějí odlišit, co je to potom, za chvíli, doma a jinde. Vše se dále může projevovat poruchami příjmu potravy, vyměšování, spánku. Známé jsou nezdravé rituály před spaním, kdy dítě bouchá hlavičkou o postýlku. Pokřivené reakce a deformované vzorce chování. Naučených reakcí a vzorců chování se dítě drží i za změněných životních okolností, protože mu zaručují určitý pocit jistoty a bezpečí. Strategie pro přežití v nefunkční rodině či v ústavním zařízení je jiná než strategie života v normální funkční rodině. A dítě je vnitřně nastaveno na přežití i v těžkých podmínkách.

Těžko opouští zafixované vzorce chování. Neschopnost dítěte vyhodnotit příčinu a důsledek svého chování. Dítě není schopno uvažovat dopředu, dodržovat dohody, má nedostatek ctižádosti, nedokáže dosáhnout toho, co se cení v náhradní rodině, ale má schopnost zajistit si své potřeby bez ohledu na druhé. U dítěte se také může projevit absence (nebo silné skrývání) citů jako obrana před tím mít někoho rád, někde si zvyknout. Projevy uzavřenosti či odmítání, nebo naopak přehnaná touha po náklonnosti. Tyto projevy se mohou dokonce střídát – to pěstouny obvykle dost zaskočí, protože to vůbec neodpovídá vnějším podnětům, ale vychází to z vnitřního, nesrozumitelného nastavení dítěte.“ (BUBLEOVÁ, Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka, 2011, s. 14)

Opět záleží na poučenosti pěstouna a jeho metodách v přístupu a výchově dítěte, zda bude jeho následná adaptace úspěšná. Tyto děti často v individuálním kontaktu, kdy se jim dostává pozorné péče, postupně mění své chování, avšak tresty a omezování v nich vzbuzují napětí, které vede k regresi k předchozímu modelu chování.

### **2.5.5. Romské dítě v náhradní rodině a jeho rizika**

Výchova romského dítěte v pěstounské rodině se potýká s mnohem větším množstvím rizik a problémů než výchova dítěte majoritního etnika. Psycholožka a rodinná poradkyně Mgr. Martina Vančáková, která je i dlouholetou pěstounkou a matkou čtyř dětí, z nichž jsou dvě romské, vymezila tři hlavní rizika související s výchovou dítěte romského etnika. Jedná se o:



- a) problém a zároveň největší úkol je péče o identitu a sebevědomí dítěte
- b) další problém, ale zároveň i výzva pro pěstouna bývá práce s vlastními předsudky a s předsudky okolí
- c) riziko negativně smýšlejícího okolí snižuje možnost, aby dítě svou odlišnost vnímalo pozitivně

Dále ve své přednášce s názvem „dítě v náhradní rodině potřebuje znát svůj původ“ definovala šest různých přístupů k romství v náhradní rodinné péči. Jedná se buď o jeho popření, odstřížení, nahrazení, zlehčení, přecenění nebo aktivní respekt. ([http://www.mpsv.cz/files/clanky/13866/Romske\\_dite.pdf](http://www.mpsv.cz/files/clanky/13866/Romske_dite.pdf), 25.1.2015) Dle dostupných informací tvoří romské děti ve výchovných ústavech cca 2/3 z celkového počtu hůře umístitelných dětí.

Problematika výchovy romského dítěte v náhradní rodině je natolik rozsáhlá, že by přesáhla rámec této diplomové práce.

## 2.6 Shrnutí

Proces výběru náhradního rodiče by diplomantka z vlastní zkušenosti přirovnala k časově neohrazenému těhotenství s nejistým výsledkem a dlouhodobým narušením vlastního soukromí.

Úspěch náhradní rodinné péče závisí především na osobnosti náhradního rodiče, jeho přesvědčení o významu výchovy svěřeného dítěte, toleranci, vytrvalosti, aby případné dílčí neúspěchy dokázal překlenout.

V knize 23x osudové lásky slavných, kterou zpracovala spisovatelka, publicistka, dramaturgyně, duchovní Církve československé husitské a pedagožka PhDr. Olga Nytrová, ve spolupráci s manželem, hudebním skladatelem, publicistou, spisovatelem a členem Klubu autorů literatury faktu Ing. Václavem Strachotou je uvedeno: „Být schopen mít rád, přijmout druhého s jeho sny, s jeho silou i slabostí, být tolerantní, odpouštět a „dívat se spolu jedním směrem“, jak říká A. de Saint Exupéry, to jistě stojí za vynaložené úsilí. Naslouchat si vzájemně a dokázat spolupracovat bez rivality, ale spíše za přítomnosti společné radosti, to je výzva k náročné péči o hodnotný vztah, k péči o duši. Člověk výzvu přijme podle toho, jaký má charakter, kolik je v něm odvahy a v co věří. Kudy vykročí životem.“ (NYTROVÁ, 23x osudové lásky slavných, 2008, s. 8) Tuto citaci je možné aplikovat jak na partnerský vztah, tak i na vztah mezi

přijatým dítětem a náhradním rodičem. Pokud chceme budovat dlouhodobé blízké osobní vazby, je důležité přistupovat k druhému s láskou, tolerancí, je třeba umět jej přijmout i s jeho chybami a nedokonalostí, neboť i my jsme nedokonalí a přesto toužíme po lásce, pochopení a uznání.

Úspěch náhradní rodinné péče závisí především na osobnosti náhradního rodiče, jeho přesvědčení o významu výchovy svěřeného dítěte, toleranci, vytrvalosti, aby případné dílčí neúspěchy dokázal překlenout. Dále je důležité nejbližší okolí náhradního rodiče, které by při něm mělo stát a podporovat jej, protože při budování náhradní rodiny bude jejich podporu potřebovat.

Dále je důležité uspokojit potřebu dítěte ve směru pozitivní identity. Tato potřeba by měla být uspokojována „v dostatečné míře a v konkrétní době, má-li se lidská osobnost správně vyvíjet. Výsledkem uspokojení této potřeby je pozitivní přijetí sama sebe, což se mezi jiný pokládá za jednu ze základních podmínek pro pozitivní přijímání druhých lidí a pro uspokojivé společenské zařazení daného lidského jedince“ (MATĚJČEK, Náhradní rodinná péče, 1999, s. 67).

Náhradní rodinná péče není vztah, který by vznikl přirozeně, je mnohem křehčí - jedná se o vztah založený na slibu. Velmi výstižná je citace Antoine de Saint-Exupéry z knihy Malý princ „.... Stáváš se navždy zodpovědným za to, cos k sobě připoutal.“

### 3. SELHÁNÍ NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

V této kapitole budou uvedeny možné důvody pro ukončení pěstounské péče před dosažením zletilosti. Na problém neúspěšné náhradní rodinné péče bude nahlíženo ze tří hledisek a to z pohledu náhradního rodiče, dítěte a odborných osob jako jsou sociální pracovníci, psychologové a dalších osoby zprostředkovávající náhradní rodinnou péči. Tyto zdroje se samozřejmě vzájemně nevylučují, ale naopak prolínají (KLIMEŠ, 2013).

Nyní přejdeme k prvnímu typu selhání.

#### 3.1 Selhání na straně náhradního rodiče

Většinou obdrží náhradní rodiče pravdivé informace o dalším předpokládaném vývoji dítěte, jeho intelektových možnostech a zdravotním stavu, které samozřejmě při přijetí dítěte berou na vědomí, avšak věří, že právě jejich péče, pečlivá výchova plná porozumění, lásky, obětavosti, podnětného prostředí apod. vše změní k lepšímu a přijaté dítě nakonec úspěšně zvládne absolvovat základní školu a nejlépe ukončit střední školu maturitou. S dítětem tak podle uvedeného očekávání jednají, a tím je vystavují nepřiměřenému nátlaku a vzbuzují jeho obranné tendence, které dále roztácejí koloběh nešťastných příčin a následků. Takovýto rodičovský postoj bývá jedním z nejčastějších zdrojů komplikací ve vztahu a následně může vést i k úplnému selhání. (MATĚJČEK, 1999)

Základními rizikovými faktory, které mohou být příčinou předčasného ukončení náhradní rodinné péče před dosažením zletilosti, jsou např.:

- a) osobnost náhradních rodičů (impulzivní, úzkostný, labilní),
- b) věk náhradních rodičů nad 50 let a s tímto související generační rozpory mezi nimi a dětmi,
- c) jakákoliv závislost náhradního rodiče např. alkoholová, drogová, hráčská, která může ovlivňovat plnění rodičovských funkcí,
- d) zdravotní stav náhradních rodičů, kdy v případě jeho zhoršení, může být důvod pro vyhocení situace v rodině, a také nově vzniklé tělesné či psychické onemocnění a stavy. Tyto skutečnosti mohou vést k znesnadnění či znemožnění plnění rodičovských funkcí (dočasně nebo trvale),

- e) manželská či partnerská krize,
- f) rozchod či rozvod partnerů, manželů,
- g) minimální nebo žádné dosavadní zkušenosti s péčí a výchovou dítěte nebo nejednotnost a nevhodné výchovné metody a neadekvátní nároky kladené na dítě,
- h) zanedbávání, týrání či zneužívání dítěte,
- ch) domácí násilí v náhradní rodině,
- i) nezvládnutí některých významných období ve vývoji dítěte,
- j) nejasná motivace k pěstounství,
- k) preferování osobních zájmů a jejich upřednostňování před zájmy a potřebami dítěte,
- l) nerespektování principu pravdy ve výchově,
- m) nepřijetí dítěte biologickými potomky nových rodičů nebo i dalších nevlastních sourozenců případně nepřijetí dítěte širší rodinou a okolím,
- n) upřednostňování vlastních potomků nebo naopak nedocenění zájmů, potřeb a názorů vlastních či dříve přijatých dětí žijících v náhradní rodině,
- o) emocionální nepřijetí a nepřilnutí dítěte či náhradního rodiče,
- p) nezvládnutí kontaktů svěřeného dítěte s jeho původní rodinou a dalšími osobami (KOVALČÍKOVÁ, 2010).

Dále mohou problémy nastat v případě, že náhradní rodiče přepínají své síly. Může dojít k tomu, že kapacita rodiny je malá či se jedná o malou osobnostní flexibilitu, náhradní rodiče se fixují na sanaci citových potřeb předškolních dětí a opomíjí jiné potřeby či vývojové fáze (školní věk a puberta), nejsou schopni pracovat s odlišnou identitou dětí nebo nemají pochopení pro odlišné citové stavy u dětí s citovou deprivací nebo pro přílišný stud a neschopnost se obrátit na odborníky. Výrazným problémem je neporozumění pěstounů dětem, které jsou velmi často citově deprivované a projevují se neurotickými příznaky. Takovéto jevy bývají násobeny, pokud je dítě řeší impulzivitou a agresí, drobnými domácími krádežemi a jinými projevy, které daleko překračují toleranční meze pěstounů (KLIMEŠ, 2013).

Pro pěstouny je velmi důležité, aby přijali své náhradní rodičovství, nebáli se o lásku dítěte a nebáli se na sobě pracovat. Je potřeba, aby se řídili pravidlem, že každé přijaté dítě by samo o sobě mělo vědět více než ostatní, aby nemohlo být nečekaně zaskočeno. Je třeba, aby si obě strany uvědomovaly, že i když dítě není biologické, tak i

přesto jej náhradní rodič vnímá jako své. Dále pro vybudování pozitivní identity dítěte je vhodné, sdělovat mu o původních rodičích pouze to dobré. (MATĚJČEK, 1997).

### **3.2 Selhání na straně dítěte**

Negativní vliv na dítě má ve velké míře pobyt v ústavní péči, který byl doložen studii (Matějček, Langmajer). Dále problémy na straně dětí bývají způsobeny špatnou péčí biologických rodičů. Na neúspěšnou náhradní rodinnou péči může mít též vliv emocionální a labilita citově deprivovaných dětí, poruchy chování, příslušnost k odlišnému etniku, zdravotní stav dítěte, případný zdravotní handicap a genetické dispozice (KLIMEŠ, 2013).

Důvodem nežádoucího chování u dítěte může být potřeba stimulace, citové jistoty a bezpečí, seberealizace, úniku z aktuálně tíživé, ohrožující situace či potřeba získat žádoucí materiální prostředky. Nežádoucí chování je jinými slovy nevhodné volání dítěte o pomoc. (VÁGNEROVÁ, 2008). Některé poruchy chování mohou být podmíněné původní biologickou rodinou, (MARXTOVÁ, 2007) jiné nepodmíněné získané zkušenostmi z předchozího života.

Výchovné problémy mohou být především projevem, který je následkem citového strádání, poruch sebehodnocení nebo celkové osobnostní bezradnosti dítěte. Odchylky v chování mohou být buď nepatrné např. o nevhodné chování u stolu, nezdvouřilost, netolerance, neúcta k dospělým či vulgarita. Nebo se pak mohou vyvíjet projevy výraznější a závažnější, kdy je dítě např. arogantní, dopouští se krádeží, odmítá se připravovat do školy, neuznává výchovné autority, účelově a záměrně lže, chodí za školu, užívá alkohol a návykové látky (FRANK, 1996).

Dle české psycholožky, přední odbornice v oblasti pedopsychologie, vývojové psychologie a psychologie handicapu paní Prof. PhDr. et RNDr. Marie Vágnerové, CSc. jsou poruchy chování definovány: „jako odchylky v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku, eventuálně na úrovni svých rozumových schopností“ (VÁGNEROVÁ, Psychopatologie pro pomáhající profese, 2008, s. 779).

Nejčastěji se náhradní rodiče při výchově svěřených dětí setkávají s těmito problémy ze strany svěřenců:

- a) Lhaní - což je jeden ze způsobů úniku z nepříjemné situace, ve které se dítě nachází a kterou nedovede vyřešit jinak. (VÁGNEROVÁ, 2008)
- b) Záškoláctví – jedná se o velmi častý problém dětí, který se vyskytuje až u dvou třetin dětí (Metodika MPSV 10/2009). Příčinou je negativní postoj ke škole, který může být reakcí na školní neúspěchy. Důležitým faktorem pro posouzení je opakování, promyšlenost a způsob provedení. Četné a plánované záškoláctví bývá signálem odlišného socializačního vývoje a neschopnost dítěte akceptovat autority a normy (VÁGNEROVÁ, 2008).
- c) Útěky – jde o reaktivní, impulzivní, zkratkovité reakce na nezvládnutou situaci doma nebo ve škole. Dítě se většinou touží vrátit zpět domů. Naopak opakované útěky bývají často plánované a jsou důsledkem dlouhodobých problémů, kdy dítě povětšinou nemá zájem vrátit se zpět domů. Na opakované útěky obvykle naváže toulání, které je charakteristické dlouhotrvajícím opuštěním domova. Bývá spojováno s dalšími druhy poruchového chování, např. krádežemi, prostitucí apod. (VÁGNEROVÁ, 2008).
- d) Krádeže – tuto poruchu lze chápat jako ignorování normy respektu k vlastnictví jiné osoby, omezení jednoho z práv druhého člověka nebo společnosti. Dítě může krást pro sebe, aby demonstrovalo své možnosti či pro druhé nebo s partou pro partu. (VÁGNEROVÁ, 2008).
- e) Šikana – dítě porušuje sociální normy. Jedná se o agresivní chování, které je spojeno omezováním základních práv druhého prostřednictvím nepřiměřených prostředků (VÁGNEROVÁ, 2008).

### **3.3 Selhání na straně odborníků**

K selhání náhradní rodinné péče ze strany odborníků jako jsou sociální pracovníci, psychologové a další osoby podílející se na zprostředkování náhradní rodinnou péči mohou přispět nevhodným jednáním nebo načasováním. (KLIMEŠ, 2013).

Dalšími faktory, které mohou mít vliv na předčasné ukončení náhradní rodinné péče a to v době před dosažením zletilosti, mohou být:

- a) neúplné, nedostatečné či zkreslené informace týkající se dítěte ze strany pracovníků úřadu či zařízení,
- b) nedořešená administrativně právní situace,

- c) chybné posouzení osobnosti žadatele o náhradní rodinnou péči,
- d) nedostatečná či neodborně vedená příprava náhradních rodičů,
- e) nedosažitelná, nedostatečná, nefunkční či neexistující síť následných služeb odborné pomoci náhradním rodičům. (KOVALČÍKOVÁ, 2010)

### **3.4 Důsledky a dopady neúspěšné náhradní rodinné péče**

Selhání náhradní rodinné péče je zásadním zlomem v životě daného dítěte, kterému jsou v tak krátké době odepřeny již podruhé jeho základní psychické potřeby. Dle koncepce Langmeiera a Matějčka se hovoří o pěti základních psychických potřebách, které dítě pro svůj zdárný vývoj potřebuje. Je to potřeba stimulace, smysluplného světa, životní jistoty, určité stálosti, pozitivní identity, vlastního já a potřeba otevřené budoucnosti. Jedenkrát již takovéto dítě o své potřeby přišlo a to v době, kdy selhala péče biologické rodiny. Poté se potýkalo s obdobím nejistoty a osamění. Náhradní péče mu dala naději, že někomu přece jen bude záležet na něm samotném. Každé dítě se po přijetí do náhradní péče chová jinak, než jaké ve skutečnosti je, což se po čase ustálí. V případě, že náhradní rodinná péče selže, je to pro takto životem zkušeno dítě nevyčísitelná ztráta a zásah do jeho osobnosti a to i v případě, že za selháním stálo jeho nepřizpůsobivé chování. Velmi často tyto děti musí v následujících měsících a v některých případech i letech navštěvovat psychologa a po dlouhou dobu nemají další šanci na umístění do jiné rodiny. Vzhledem k takovému časovému posunu se stává, že již nikdy náhradní rodinu nezískají. Dále s ohledem na úzkost, které bylo dítě vystaveno, se obvykle stává, že dochází ke zpomalování dalšího rozvoje osobnosti, vývoje vlastního já a s tím je i úzce spojen vývoj morálky. Jinými slovy si takovéto dítě v sobě nese následky po celý svůj život a negativně tak ovlivňuje budoucí životy lidí ve svém okolí.

Náhradní rodinná péče však neselhává pouze v období adaptace, ale i v případě dlouholetého pěstounství a to v období adolescence. V této době se vlastně v plném měřítku projeví všechny nedostatky z předchozích let. Právě v této době zesíleného prožívání vlastního „já“ potřebuje mít dítě již pevně stanovenou vlastní identitu. V opačném případě se v něm projeví pocity méněcennosti a výrazná touha někam patřit. Obvykle to nebývá náhradní rodina, ale vrstevníci. Tyto děti pak inklinují k návykovým látkám, utíkají z domova, kradou či začínají provozovat prostituci.

Velmi rizikové jsou případy náhradní rodinné péče typu adopce v situaci, kdy je tato skutečnost dítěti zatajena. Jak uvedl Prof. PhDr. Zdeněk Matějček: „Příznačné je, že kolem jedenácti let adoptované děti, kterým byl jejich původ a fakt adopce zatajen, velmi často samy objeví, že s nimi „něco není v pořádku“. Trpí potom nejistotou a jejich vztah k adoptivním rodičům se dostává do krize, která může být mnohem nebezpečnější, než kdyby znaly pravý stav věcí od začátku.“ (MATĚJČEK, Co, kdy a jak ve výchově, 2007, s. 73) V případě, že se dítě dozví pravdu, může dojít k trvalému narušení vztahů s adoptivními rodiči. Dítě v té době ztrácí identitu a důvěru k těm, na kterých mu nejvíce záleží. Opět je riziko inklinace k rizikovým skupinám vrstevníků. Dále se stává, že narušený vztah již nikdy není obnoven v původní hloubce a intenzitě.

Diplomantka vznesla dotaz na ředitele dětského domova v Letech, kde absolvovala návštěvu, v jakém věku se děti nejčastěji vrací do dětského domova v případě selhání náhradní rodinné péče. Dle získaných informací se jedná o děti v rozpětí od 7 do takřka 18 let. Největší počet dětí přijatých z neúspěšné pěstounské péče byl v rozmezí 12 až 14 let.

Ředitel dále potvrdil, že v případě neúspěšné pěstounské péče dětem nejvíce chybí pocit přijetí, zájmu a bezpečí. Tento fakt svědčí o nenaplněné potřebě životní jistoty. Vzhledem k tomu, že tato potřeba je naplňována v mezilidských citových vztazích, je možné říci, že zrušení pěstounské péče znamená vyvrcholení problému s nepříznivými vztahy v pěstounské rodině, neposkytnutí zážitku lásky. Dále pan ředitel zmínil, že pokud se z neúspěšné pěstounské péče vrátí dítě především v adolescentním věku, tak často i samo odmítne zařazení do evidence NRP, neboť si žádné další sžívání s novou pěstounskou rodinou nepřeje.

Jedná se tak vlastně o potvrzení stanoviska pana doktora Matějčka, že od určitého věku je již téměř nemožné se spontánně přizpůsobit vnitřní atmosféře nové náhradní rodiny. Pro tyto děti je tak jediným vhodným řešením náhradní institucionální výchova.



### 3.5 Shrnutí příčin předčasného ukončení pěstounské péče

Níže je uvedena stručná, souhrnná tabulka specifikující příčiny selhání pěstounské péče.

Tabulka č. 2: Příčiny selhání pěstounské péče

Problémy na straně pěstounů	<ul style="list-style-type: none"><li>- příliš vysoké nároky na dítě</li><li>- přílišné zatěžování úkoly, prací</li><li>- neposkytnutí vřelého přijetí</li><li>- týrání dítěte</li><li>- sexuální obtěžování</li><li>- rozpad manželství pěstounů</li><li>- nepřijetí dalšími členy domácnosti</li><li>- nevyhledání odborné pomoci na počátku vyskytnutých problémů</li><li>- nezvládnutí kontaktu s biologickými rodiči</li></ul>
Selhání na straně dětí	<ul style="list-style-type: none"><li>- selhání v období puberty</li><li>- nenavázání bližších vztahů s pěstouny</li><li>- negativní inklinování k biologické rodině</li><li>- dědičnost</li></ul>
Problematicky nastavený systém NRP	<ul style="list-style-type: none"><li>- krátká doba na rozhodnutí, zda pěstouni podají návrh na PP, nedostatek času na postupné sbližování (30 dnů)</li></ul>

## PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část je věnována kazuistikám a případovým studiím, které dokládají vliv neúspěšné i úspěšné náhradní rodinné péče na další vývoj a život konkrétního dítěte. Je použita metoda analýzy těchto kauz v kontextu uvedené teorie.

Z důvodu zachování anonymity byla jména zúčastněných dětí změněna a nebyla uvedena žádná konkrétní místa pobytu ani názvy dětských domovů či jiných výchovných zařízení, ve kterých děti pobývaly.

Na úvodní slovo navazuje první příklad ve formě případové studie, kdy se jedná o případ dívky svěřené do pěstounské péče.

### 4. PŘÍPADOVÉ STUDIE A KAZUISTIKY

#### 4.1 Případová studie 1 – úspěšná pěstounská péče, příběh Terezy

Zdrojem byl pořad ČT „Děti bez lásky – i s láskou“, kde hovoří Tereza a její pěstounka. Jedná se o pravdivý příběh o průběhu komplikovaného získávání dítěte do pěstounské péče v případě živelné pěstounské péče.

Pěstounka se s Terezou poznala, když dívka bylo deset let. Pěstounská rodina v té době přijela do dětského domova a domluvila se tehdy se zástupkyní ředitelky, že by si rádi vzali dítě, které se v domově cítí příliš osaměle do hostitelské péče a pomocí výletů a společných víkendů mu dali trochu radosti do života. Tímto způsobem se dozvěděli o Terezce, která v té době žila pouze s těžce nemocnou maminkou. Když její matku odvezli do nemocnice, odvedla dívku ze školy sociální pracovnice a v období vánoc ji předala do dětského domova. Pěstounská rodina tedy na doporučení vzala dívku na víkend na lyžování. Dívka se s nadějí ihned ptala, zda si ji tato rodina adoptuje.

Když dívčina matka podlehla v nemocnici nemoci, začala se pěstounka zajímat o její další osud. Paní ředitelka pěstounce sdělila, že výhledově bude Terezka zařazená do seznamu dětí vhodných do NRP, ale bez udání bližšího časového předpokladu. Pěstounka si dívku nadále vyzvedávala v dětském domově v rámci hostitelské péče. Tereza tak strávila v této rodině celé letní prázdniny. Po prázdninách se změnilo vedení dětského domova a nová ředitelka bránila dalšímu průběhu hostitelské péče. Docházelo

ke střetům mezi pěstouny a paní ředitelkou a dítě stále nebylo zařazeno do databáze vhodných dětí určených do náhradní rodinné péče. U dívky se postupně začaly objevovat zdravotní problémy, kvůli kterým byla opakovaně hospitalizována v nemocnici. Pěstounka však s dívkou neztratila kontakt a neustále se s ní navštěvovala a vzájemně si telefonovaly. Bylo patrné, že je mezi nimi užší citová vazba.

V následujících cca dalších dvou letech byla Tereзка stále umístěna v dětském domově. Pěstounská rodina měla nadále zájem o její svěřením do péče, ale nedocházelo ke vstřícnému postoji ze strany ředitelky. Tato informace je však získaná pouze z jednostranného vyprávění pěstounky a dítěte. Vyjádření paní ředitelky nebylo do pořadu zahrnuto. Dítě se po dobu pobytu v dětském domově potýkalo se zdravotními problémy, psychickými problémy, bylo donuceno otci napsat, že nemá zájem o jeho občasně návštěvy s příslibem, že po tomto úkonu bude moci žít s pěstouny a byla přeřazena z běžné školní docházky do praktické školy. Poté, co splnila všechny podmínky pro zařazení do databáze dětí vhodných do NRP a stále setrvala v dětském domově, se dívka začala vůči pěstounům chovat odtažitě a někdy až apaticky. Pěstounka zvolila tedy nestandardní cestu za podpory a pomoci Sdružení pěstounských rodin a prostřednictvím příslušných sociálních pracovníků a dívku se jí podařilo získat do péče. Tereza se ve stálém domácím prostředí dobře adaptovala, byla opět přeřazena do základní školy a další dostupný průběh jejího působení v pěstounské rodině a rozvoj její osobnosti probíhá uspokojivě a v pořádku.

#### **4.1.1 Analýza případové studie**

Jedná se o případ desetileté dívky, které zemřela matka. Její otec, i když o dceru projevuje zájem, nemá možnost se o ni postarat. Tento příklad vychází z informací získaných výpovědí pěstounky a dcery Terezy v pěstounské péči. Vysvětlení druhé strany nebylo k dispozici.

I přes vzájemnou sympatii mezi dívkou a pěstounskou rodinou strávila Tereza přibližně 2,5 roku v ústavní péči. Naštěstí pěstounská rodina ve svém zájmu vytrvala a dívku po uplynutí této doby získala do péče. Další vývoj dívky probíhal pozitivně. V rodině se dobře adaptovala a začlenila a to i z toho důvodu, že do ní pravidelně docházela na návštěvy. I přes počáteční nesnáze se v tomto případě jedná o zdařilou pěstounskou péči. Negativní zkušenost je v tomto konkrétním případě pouze

s přístupem dětského domova, který nechtěl dívku dříve uvolnit, a docházelo k procesnímu prodlužování. V dětském životě je 2,5 roku zbytečně protahované ústavní výchovy velmi dlouhá doba. Dívka však měla štěstí, že mohla trávit víkendy a prázdniny u rodiny, která o ni měla zájem, a že tato rodina ve svém úsilí vytrvala.

Tento případ je klasickým příkladem živelné pěstounské péče, kdy se původní záměr pěstounské rodiny i dětského domova týkal pouze hostitelské péče. V rámci této činnosti došlo k utvoření blízkého vzájemného vztahu. Následný zdlouhavý proces měl budoucí pěstouny odradit, ale s ohledem na sociální citění, morální zodpovědnost a vnitřní hodnoty této rodiny se podařilo pěstounskou péči zdárně realizovat.

V příběhu je dále poukázáno na nemorální nátlak vedení dětského domova na dívku, aby svému biologickému otci sdělila, že jej již nechce vídat. Tento požadavek byl nejen pro dívku frustrující, ale následně se i potýkala s pocity viny a s pocity vlastní sobeckosti, kdy od sebe odehnala jediného člověka, který ji spojoval s minulostí a její vlastní identitou. Zároveň však došla ke zklamání a beznaději, protože i přes to, že udělala něco, co nebylo v souladu s jejím vnímáním a přesvědčením, přes to nemohla žít se svými pěstouny, jak měla na počátku slíbeno.

Zda se později ještě se svým otcem setkala, nebylo v pořadu uvedeno.

Výše byly uvedeny morální hodnoty zmíněné pěstounské rodiny, která dokázala překonat množství překážek, aby dokázala dostat slibu, který dala nejen sama sobě, ale hlavně malému a bezbrannému dítěti. Právě toto dítě přístupem dětského domova trpělo nejvíce a své nejcennější dětské roky trávilo nedobrovolně v hromadném výchovném zařízení. Dle názoru diplomantky a některých pěstounských rodin byl obdobný přístup některých dětských domovů zaznamenán v případech, že měla pěstounská rodina zájem o dítě takzvaně „bezproblémové“. Dětský domov tak pobíral na dítě dostatečné peněžní příspěvky a na jeho výchovu nebylo nutno vynaložit takové úsilí a pozornost. Dále je pro dětský domov přínosem období, kdy dítě tráví čas v hostitelské rodině, neboť po tuto dobu žije dítě na náklady hostitelské rodiny, avšak dětský domov dále pobírá příspěvky na toto dítě v plné výši. Jak bylo uvedeno v základních pojmech, tak hostitelská péče není právně upravena a vše se děje na základě dohody mezi dětským domovem, příslušným úřadem a hostitelem. Poslední možností, proč by dále mohl dětský domov bránit dítěti, aby bylo předáno do pěstounské péče je určitý despekt, se kterým vedení přistupuje k živelné pěstounské péči už jen z důvodu většího rizika

neúspěchu. V tomto případě však byl dle názoru diplomantky postoj dětského domova s ohledem na citlivou a zraněnou duši dítěte nevhodný.

## **4.2 Případová studie 2 - neúspěšná pěstounská péče, příběh Romana**

Zdrojem této případové studie bylo vyprávění sociálního pracovníka v rámci přednášky při přípravě žadatelů o pěstounskou péči, které se diplomantka účastnila. Jedná se o životní příběh romského chlapce Romana, který po narození bydlel se svými biologickými rodiči v nevyhovujících bytových podmínkách. Rodičům byl přidělen sociální pracovník, se kterým však nespolupracovali a o syna a jeho výchovu neprojevovali zájem. V minulosti bylo těmto rodičům odebráno již pět dětí, z nichž pouze jediné bylo v náhradní rodinné péči, ostatní zůstali v ústavní péči. Roman nenavázal žádný citový vztah ani k jednomu z rodičů. Přibližně po půl roce trvající sociální snaze byl Roman rodině odebrán a umístěn do kojeneckého ústavu a ve třech letech přemístěn do dětského domova. Jeho vývoj byl opožděný a byl vyhodnocen jako lehce mentálně retardovaný. Ve svých pěti letech byl svěřen do PP. Ačkoli rodiče s NRP souhlasili, v době, kdy mu byla nalezena náhradní rodina, se začali domáhat svých práv na kontakt se synem. Tento jev bývá velmi častý a po počáteční aktivitě biologických rodičů zájem o dítě většinou opadne a následně probíhá sporadicky.

Přibližně po roce zažádali pěstouni o ukončení PP z důvodu obtížné vychovatelnosti Romana. Toto je uvedeno v oficiální zprávě, sociální pracovník, který tento životní příběh vyprávěl, však vyjádřil názor, že se pravděpodobně jednalo o kombinaci komplikované výchovy a zároveň chování biologických rodičů při občasných kontaktech s dítětem. Toto tvrzení doplňuje i skutečnost, že při občasných návštěvách biologických rodičů v dětském domově docházelo k jejich výraznému agresivnímu chování vůči zaměstnancům DD. Následně byl soudem styk rodičů s Romanem omezen.

V následujících letech docházelo k nárůstu výchovných problémů s Romanem. Projevoval se vulgárně, agresivně, neposlušal, nedokázal se soustředit. Bylo mu diagnostikováno ADHD a disharmonický vývoj, byl v péči psychiatra a opakovaně jej hospitalizovali v psychiatrické léčebně. Ve svých 8 letech byl přemístěn do diagnostického ústavu. Tímto údajem přednáška sociálního pracovníka skončila.

#### **4.2.1 Analýza případové studie**

Jedná se o případ romského chlapce Romana, který končí přibližně v osmi letech jeho věku. O Romana v době jeho nejmenšího dětství nejevili jeho rodiče ani příbuzní žádný zájem. Byl dlouhodobě umístěn v kojeneckém ústavu a následně v dětském domově. Pěstounskou rodinu získal, až v 5 letech. Po takto dlouhé době strávené v ústavní péči a v chladném citovém prostředí původní rodiny se chlapec nedokázal adaptovat v náhradní rodině. Jevil se jako problémový a to bylo i důvodem selhání pěstounské péče. Dalším důvodem, který je však neprokazatelný, bylo agresivní chování biologických rodičů při občasných kontaktech se synem.

Zde se projevil velmi časté pravidlo, kdy biologičtí rodiče souhlasí s náhradní výchovou svého dítěte, ale ve chvíli, kdy k pěstounské péči dojde, se v nich projeví jakýsi sobecký, majetnický pocit a o své dítě se začínají zajímat. Ve většině případů jejich zájem, kdy se utvrdí, že neztratili rodičovská práva, velmi rychle upadá. V této době je velmi důležitá koordinace vzájemných vztahů a kontaktů biologické a náhradní rodiny ze strany sociálních pracovníků a úřadů.

V tomto případě se projevila souhra více okolností. Jednalo se o to, že Roman strávil celé své dětství v nepodnětném a citově prázdném prostředí. Další okolností bylo, že kontakty s biologickou rodinou neprobíhaly pro pěstouny snesitelnou formou. Tato skutečnost následně ovlivnila selhání PP i zdravotní stav Romana, kterému bylo diagnostikováno ADHD a lehká mentální retardace.

V některých případech je obtížné hodnotit, zda bylo možné selhání náhradní rodinné péče zabránit a toto je jeden z příkladů. I když diplomantka sama žádala o pěstounskou péči a byla přesvědčena, že by svěřené dítě nikdy nevrátila a vytrvala by ve výchově, není zcela přesvědčena, zda by v tomto případě nedospěla ke stejnému výsledku jako výše uvedená pěstounská rodina. Pro tuto rodinu muselo být rozhodnutí vrátit svěřené dítě velmi těžké, sami se museli potýkat s pocitem selhání a zrady vůči takto opuštěnému dítěti.

#### **4.3 Případová studie 3 - neúspěšná pěstounská péče, příběh Jiřího**

Zdrojem této případové studie byl dětský domov, ve kterém byla diplomantka na návštěvě v rámci přípravy žadatelů o pěstounskou péči. Jedná se o chlapce jménem Jiří.

Ve dvou a půl letech byl umístěn do kojeneckého ústavu a jeho tři starší sourozenci do dětského domova. Z rodiny byly děti odebrány z důvodu výskytu patologických jevů u rodičů, jednalo se zejména o alkoholismus spojený s drogovou závislostí a gamblerstvím.

Vzhledem k tomu, že byl Jiří v kojeneckém ústavu a nebyla vytvořena sourozenecká vazba mezi ním, nejmladším Tomášem a jeho ostatními sourozenci, byl Jiří zařazen do databáze dětí vhodných do pěstounské péče. Ve chvíli, kdy byli nalezeni vhodní pěstouni, kteří měli o chlapce zájem, požádala matka o přemístění dítěte za ostatními sourozenci do dětského domova. V žádosti uvedla, že má zájem vídat své dítě, ale že z důvodu velké vzdálenosti kojeneckého ústavu od jejího bydliště, jej nemohla navštěvovat. Když byl Jiří přemístěn do dětského domova, navštívila jej matka pouze jedenkrát v prvním roce. Následně požádala soud, aniž by to dala na vědomí dětskému domovu, aby byla zrušena ústavní výchova. Všechny čtyři děti byly vráceny do rodiny. Následně matka přišla do jiného stavu. I přes těhotenství pokračovala ve zneužívání návykových látek, čehož důsledkem bylo, že ji jednou v opilém stavu srazil na přechodu automobil. Jiřího v tu dobu držela za ruku. Chlapci se nic nestalo, ale matka zemřela. Otec sám nezvládal výchovu čtyř dětí. Byl závislý na alkoholu a hracích automatech. Jednou doma v opilosti spadl a zemřel. Děti vše viděly. Následně byly děti dočasně umístěny do diagnostického ústavu.

Ředitel dětského domova, kde děti pobývaly před návratem do biologické rodiny, měl zájem, aby byly opět umístěny ve stejném domově, který již znají. Avšak v rámci širší rodiny byla nalezena sestřenice biologického otce dětí, která měla zájem o jejich svěřením do pěstounské péče v rámci příbuzenských vztahů a to i přesto, že v té době vychovávala čtyři vlastní děti. Dále žena chovala psy, jejichž potřeby upřednostňovala před potřebami dětí.

Jiří začal mít v této rodině problémy. Vzhledem k tomu, že byl ze všech dětí nemladší, vylévaly si na něm starší děti zlost a různě chlapce šikanovaly a trápily. Situace v rodině se vyhroutil a pěstounka požádala o umístění chlapce do diagnostického ústavu. V žádosti uváděla, že se pomočuje, kálí uprostřed pokoje, projevuje se agresivně a neposlouchá. Po krátkodobém léčebném pobytu byl opět vrácen do rodiny. Pěstounka však Jiřího již nechtěla a předala jej do dětského domova. Byl umístěn do stejného domova, ze kterého o čtyři roky dříve odešel.

Toto vše Jiří zažil do svých sedmi let. V dětském domově byl Jiří zařazen do speciální buňky, dostávalo se mu individuálního přístupu. Dle sdělení ředitele dětského domova nebyly u chlapce po dobu pobytu v DD zaznamenány agresivní či vulgární projevy. Přibližně po roce dostal ředitel informaci, že by bylo vhodné opět chlapce zařadit do databáze dětí vhodných do pěstounské péče. Ředitel tuto žádost na rok odložil, neboť spolu s posudky odborníků vyhodnotili, že není chlapec ještě dostatečně stabilizován po prodělaných traumatických zážitcích. V průběhu roku se Jiří zklidnil, byl nejlepším žákem v praktické škole a celkově se začal jevit vyrovnaně. Na základě vyšetření byl přeřazen do běžné základní školy. Jakmile se však dostal do většího kolektivu dětí, kde nijak nevynikal, začaly se u něj projevovat problémy spojené s nechutí chodit do školy, opět pomočování a celkově se jevil vyčerpaně. Byl proto opět zařazen do praktické školy, ve které dobře prospívá. V dalším roce byl zařazen do databáze dětí vhodných pro PP s výhradou, že budoucí pěstouni budou s chlapcem navazovat pomalý kontakt a budou z blízkého okolí. Dále ředitel DD vyhodnotil, že by pro chlapce byla vhodná hostitelská péče. I přes to, že nikdo nepředpokládal, že by se vhodná rodina vyhovující těmto a dalším požadavkům našla, tak se toto podařilo. Nejprve se chlapci věnovala hostitelská rodina, kam jezdil Jiří na víkendy, a po čase se objevila vhodná pěstounská rodina, která přistoupila na pomalý průběh seznamování za asistence hostitelské rodiny. Jiřímu bylo v době, kdy měl možnost jezdit do hostitelské péče a připravovat se na přijetí náhradní rodinou 11 let.

#### **4.3.1 Analýza případové studie**

Jedná se o případ chlapce, který byl opakovaně umisťován do ústavní péče a zpět do rodiny či širší rodiny. Poprvé byl z biologické rodiny odebrán ve dvou a půl letech, následně byl spolu se sourozenci vrácen do biologické rodiny. I přes závislost a nezájem rodičů zde všichni sourozenci žili do doby, než rodiče postupně umřeli v souvislosti s tím, že byli pod vlivem návykových látek. Děti byly opět umístěny do ústavní péče. Odtud byly umístěny do pěstounské péče v rámci širšího příbuzenstva.

Pěstounská péče v rámci příbuzenských vztahů je velmi riziková a to z důvodu, že příbuzní nemusí být řádně proškoleni, jako tomu bývá u běžných žadatelů o NRP. Dále se u těchto pěstounů dává přednost vazbám v rámci příbuzenských vztahů a již



nejsou tak důkladně řešeny možnosti a podmínky života. V tomto případě byla žadatelka o PP vyhodnocena jako vhodná a to i když v té době vychovávala vlastní 4 děti. Dle názoru diplomantky nemohla dát adekvátní péči čtyřem zanedbaným a opožděným dětem a zároveň zajistit řádnou výchovu vlastních čtyř dětí.

Jiří v této rodině vyrůstal do svých sedmi let, kdy se jeho psychický stav natolik zhoršil, že se začal v rodině projevovat nezvladatelně. Nakonec byl umístěn zpět do dětského domova. V domově pobýval až do svých jedenácti let, než mu byla nalezena vhodná pěstounská rodina.

Z tohoto životního příběhu je patrné, jak nevhodně zasáhla příbuzenská pěstounská péče do života tohoto chlapce. Dle názoru diplomantky by bylo vhodné, kdyby i žadatelé o pěstounskou péči z řad příbuzných byli posuzováni a měli povinnost absolvovat potřebná školení. Tento proces by nemusel být tak zdlouhavý a náročný, jako u běžných žadatelů, ale byla by možnost eliminovat takové pěstouny, které nemají skutečný zájem o blaho dítěte. Dle názoru diplomantky by bylo méně selhání NRP a mnoho dětí by bylo ušetřeno životních traumat.

#### **4.4 Kazuistika 1 - neúspěšná pěstounská péče, příběh Ctibora**

Následná kazuistika vychází z přednášky, též v rámci přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči, kterou vedl psycholog z diagnostického ústavu. Bude zde pojednáváno o chlapci jménem Ctibor, který byl v předškolním věku odebrán z biologické rodiny pro špatnou péči rodičů. Byl spolu se svým bratrem a sestrou umístěn do dětského domova. Biologičtí rodiče o děti nejevili zájem a ani v pozdějším věku se děti a rodiče vzájemně nekontaktovali.

V šesti letech byl spolu s bratrem svěřen do pěstounské péče. Starší sestra chtěla zůstat v dětském domově, aby mohla dokončit vzdělání. Ctibor měl z důvodu adaptace na nové prostředí odloženou základní školní docházku. Ve škole prospíval velmi dobře, a proto v páté třídě přešel na reálné gymnázium. Po ukončení povinné školní docházky studoval střední pedagogickou školu, kterou si sám vybral. Toto studium jej však po určité době přestalo bavit a začal mít neomluvené absence, následně sníženou známku z chování. Jeho pěstouni řešili situaci dobrovolným pobytem v diagnostickém ústavu. I přes počáteční Ctiborův souhlas později utekl. Předtím však ukradl matce platební

kartu, ze které vybral hotovost dvacet tisíc korun a vše utratil. Z tohoto důvodu byl umístěn do diagnostického ústavu s předběžným opatřením o ústavní výchově.

#### **4.4.1 Vyhodnocení kazuistiky**

Výše uvedený případ pojednává o chlapci, který byl dlouhodobě vychováván v pěstounské rodině. Dle dostupných informací se jednalo o průměrně inteligentního chlapce většinového etnika, se kterým nebyly žádné výrazné výchovné problémy. Jeho bratr v pěstounské rodině dospěl, dostudoval a osamostatnil se. Se Ctiborem začaly být výchovné a vzdělávací problémy v období studia na střední škole. V tomto věku jsou děti v náhradní rodinné péči náchylnější k nežádoucímu chování a velmi záleží na přístupu náhradních rodičů. Dle názoru diplomantky se zde jedná o podcenění situace ze strany pěstounů a nevyhledání odborné pomoci ještě v době, kdy bylo problémové chování Ctibora na počátku a bylo možné jej korigovat. V některých případech se stává, že se pěstouni za stav situace stydí nebo, že přeceňují své síly a nepřipouštějí si problém do doby, než jej přestanou zvládat. Jejich první kontakt s odborníky byl až ve chvíli, kdy dítě předávali na dobrovolný pobyt v diagnostickém ústavu.

Problémové chování Ctibora se projevilo ve chvíli, kdy byl ovlivněn nevhodnými kamarády, doma kradl, krátkodobě utíkal z domova a opakovaně se pozdě v noci vracel domů. Zrušení pěstounské péče proběhlo ve věku šestnácti let, do pěstounské péče byl umístěn ve svých šesti letech.

#### **4.5 Kazuistika 2 - neúspěšná pěstounská péče, příběh Markéty**

Tato kazuistika vychází též z přednášky, v rámci přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči, kterou vedl psycholog z diagnostického ústavu. Jedná se o příběh dívky jménem Markéta, která byla z rodiny odebrána v předškolním věku pro mentální zátěž matky, pro nepodnětné prostředí a velké zanedbávání. Byl u ní zjištěn mírně opožděný vývoj.

Dívka byla zařazena do databáze dětí vhodných pro PP. Poprvé byla umístěna do PP do Jihočeského kraje, kde žadatelka od svého záměru upustila po víkendovém pobytu dívky v rodině. Druhá pěstounská rodina pocházela z Jihomoravského kraje a dívku vrátila po devíti dnech pobytu. Tyto pokusy o umístění do NRP proběhly v sedmi

letech věku dívky. Od té doby je Markéta stále v DD, i když matka dala souhlas s osvojením. V průběhu let propukla u dívky epilepsie, jejíž vznik je přisuzován školskému systému, který Markétu vystavil nepřiměřené zátěži. Tento projev se objevil v době, kdy dívka splňovala podmínky pro zařazení do běžné základní školy. V základní škole byla dívka vyčleněna z kolektivu a nezvládala dostatečně výuku. Poté, co se objevily epileptické záchvaty, byla Markéta zařazena zpět do praktické školy. Intenzita epileptických záchvatů se snížila, avšak její mentální stav se jakoby vrátil o tři roky zpět. Není předpoklad, že by se pro dívku našli náhradní rodiče.

#### **4.5.1 Vyhodnocení kazuistiky**

Kazuistika pojednává o dívce, která byla v předškolním věku odebrána z rodiny. Následně byla 2x vrácena z pěstounské péče. Dle názoru diplomantky by na dívce pobyty v náhradní rodině čítající pouze několik málo dní nemusely nechat následky. Markéta mohla tyto pobyty vnímat jako krátké výlety.

Chyba v průběhu pobytu dívky v DD byla dle názoru diplomantky v tom, že nebyly dostatečně posouzeny rizika související se zařazením do běžné školy.

Z předcházejícího textu vyplývá předpoklad, že dívka pravděpodobně nebude nikdy umístěna do náhradní rodiny, avšak příčinou v této kazuistice není selhání NRP.

### **4.6 Kazuistika 3 - neúspěšná pěstounská péče, příběh Tomáše**

Tato kazuistika vychází též z přednášky, v rámci přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči, kterou vedl psycholog z diagnostického ústavu. Jedná se o příběh chlapce jménem Tomáš, jehož matka utrpěla úraz a následně byla operována a nemohla o něj pečovat. Chlapci bylo v té době osm let. Krátkou dobu o Tomáše pečovali jeho prarodiče, kteří však již další výchovu nezvládali a umístili vnuka do zařízení Klokánek. Pro chlapce se našla pěstounská rodina. Adaptace probíhala zpočátku dobře, avšak po měsíci došlo k náhlé změně v chlapcově chování. Tomáš se projevoval agresivně, vyhrožoval zabitím, lhal. I přes nabídku odborné spolupráce ve formě dobrovolného diagnostického pobytu dítěte, nebo ambulantního pobytu ve středisku výchovné péče a konzultace u psychologa, pěstouni tuto pomoc nepřijali a chlapce odvezli zpět do Klokánku. Tomáš žil v PP pouhé 2 měsíce.

#### **4.6.1 Vyhodnocení kazuistiky**

Výše uvedená kazuistika se věnuje chlapci, který utrpěl ve svých osmi letech ztrátu matky, a bližší příbuzenstvo nezvládalo jeho výchovu. Chlapec byl svěřen do pěstounské péče, kde se po počáteční dobré adaptaci začal chovat agresivně. Toto chování je jednou z možností, jak se dítě vyrovnává s citovou deprivací a s velkým psychickým zatížením. Pěstounská rodina však nevyužila nabídky odborné pomoci a chlapce hned vrátila do Klokánku.

Bohužel přednášející nesdělil bližší údaje o pěstounské rodině, zda byla početnější, zda měli pěstouni obavu o zdraví dalších dětí, zda neměli na chlapce příliš vysoké nároky a požadavky. V každém případě se zde jednalo o selhání pěstounské péče bez snahy řešit vzniklou situaci s odborníky.

#### **4.7 Kazuistika 4 - neúspěšná a následně úspěšná pěstounská péče, příběh Josefa**

Tato kazuistika vychází též z přednášky, v rámci přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči, kterou vedl psycholog z diagnostického ústavu. Jedná se o příběh chlapce Josefa, který byl ve svých čtyřech letech umístěn do pěstounské rodiny. Manželé chlapce po dvou měsících vrátili zpět do DD. Jako důvod uvedli, že se Josef nesžil s jejich biologickou dcerou. Následně vznikly spory mezi partnery ohledně „separované“ výchovy a péče o děti. Pěstouni chtěli předejít manželské krizi a i přes manželův vnitřní nesouhlas Josefa vrátili zpět do DD. Vzhledem ke krátkodobému pobytu v pěstounské rodině proběhla zpětná adaptace chlapce bez problémů. Po roce a půl byla opět oslovena nová pěstounská rodina, ve které je Josef od té doby vychováván.

##### **4.7.1 Vyhodnocení kazuistiky**

Z této kazuistiky vyplývá, obdobně jako u některé z předchozích, že krátkodobý pobyt v rodině pěstounů, pokud není spojen s traumatizujícím zážitkem, nemá výrazný

vliv na psychiku dítěte a neklade tak překážky pro opětovné zařazení do databáze dětí vhodných pro zařazení do NRP.

#### **4.8 Kazuistika 5 - neúspěšná a následně úspěšná pěstounská péče, příběh Nikoly a Jiřího**

Jedná se o příběh Nikoly a Jiřího, kteří sice nejsou biologičtí sourozenci, ale protože byli postupně svěřeni do jedné pěstounské rodiny, ve které dlouhodobě pobývali, vznikla mezi nimi sourozenecká vazba. Manželství pěstounů se však rozpadlo a náhradní rodiče již o děti, každý samostatně, nechtěli pečovat. Nikola a Jiří byli společně umístěni do DD a znovu nahlášeni do NRP. Noví pěstouni byli vyhledáni a pěstounská péče byla zprostředkována ihned po rozhodnutí o ukončení PP u rozvedených manželů. Děti jsou spokojené, vyrůstají jako sourozenci a v rodině dobře prospívají.

##### **4.8.1 Vyhodnocení kazuistiky**

Z této kazuistiky je patrné, že v případě rozvodu vnímají děti situaci odlišně, než v případě vrácení do ústavní péče bez zjevného, pro ně vnějšího důvodu. Obě děti viděly příčinu v navrácení se zpět do DD v rozvodu pěstounů a toužily opět patřit do rodiny, kde by mohli dále vyrůstat jako sourozenci. Tyto děti nepobývaly dlouhodobě v ústavní výchově a měly v sobě vzájemnou oporu, proto situaci zvládly bez větších psychických problémů a mohly být ihned zařazeny do databáze dětí vhodných pro NRP.

#### **4.9 Kazuistika 6 - neúspěšná a následně úspěšná pěstounská péče, příběh Martina**

Jedná se o příběh Martina, který byl v pěti letech, přibližně na dobu pěti měsíců svěřen do pěstounské péče, se kterou nesouhlasil otec a odvolával se proti ní. Po třech měsících uvádí pěstouni zásadní změnu v chování chlapce, která vedla ke konfliktům. Došlo k psychickému zhroucení jejich vlastního syna. Pěstouni se rozhodli Martina vrátit do zařízení a plně se věnovat vlastnímu dítěti.

#### **4.9.1 Vyhodnocení kazuistiky**

V této kazuistice se obdobně jako v jedné kazuistice z výše uvedených uvádí, že příčinou selhání pěstounské péče byla náhlá změna v chování svěřeného dítěte, která se projevovala agresivitou. Opět není uvedeno, zda se pěstouni snažili vyhledat odbornou pomoc. Na druhou stranu je pochopitelné, že pokud je ohrožen život a zdravý vývoj biologického dítěte, rozhodli se náhradní rodiče vzdát roli pěstouna a plně se věnovat svému dítěti.

Dle názoru diplomantky je lepší vyhodnotit své síly dříve, než může dojít k nevratným škodám na psychice dětí žijících v jedné rodině. Na druhou stranu je škoda, pokud pěstouni nevyužijí rad, pomoci a podpory ze strany odborníků.

#### **4.10 Kazuistika 7 - neúspěšná pěstounská péče, příběh Irena**

Tato poslední kazuistika se jen krátce zabývá dívkou jménem Irena, která byla jako kojeneček dána do pěstounské péče. Rodina měla více dětí v PP. V době adolescence dívka rodinu vykradla. Pěstouni nevyhledali odbornou pomoc a dítě po 15,5 letech výchovy předali zpět do dětského domova. Její problematické chování se v tu dobu projevovalo pouhé tři měsíce.

##### **4.10.1 Vyhodnocení kazuistiky**

Tento poslední uvedený praktický příklad poukazuje na křehkost vztahů založených na slibu. Výše uvedená pěstounská rodina se o dívku starala, dokud s ní nebyly výraznější výchovné problémy. Opět zde není uvedeno, že by pěstouni vyhledali odbornou pomoc. Jedná se o zrušení pěstounské péče v době adolescence. Toto období, jak již bylo v diplomové práci uvedeno, je v rámci procesu PP jedno z nejrizikovějších období a zároveň je to období, kdy PP selhává ve velkém množství. Předpoklad, že by Irena ještě měla možnost žít v rodině, je minimální. Brzy bude plnoletá a bude se o sebe muset postarat sama. Dětský domov jí v dospělosti již žádnou zpětnou vazbu nedá a případně další zázemí v rámci pěstounské rodiny, která jí byla dlouhá léta domovem, ztratila.

## 4.11 Vyhodnocení

Ve výše uvedených případových studiích a kazuistikách jsou stručně popsány osudy dětí, které zažily pěstounskou péči. Ve většině případů je uvedena neúspěšná PP. Z těchto příkladů je možné vyčíst opakující se důvody pěstounů, které je vedly k rozhodnutí tuto péči ukončit.

V souhrnu se jedná o nepřiměřené očekávání a nároky pěstounů na dítě, dále neochota spolupracovat s odborníky z oboru psychologie a poradenskými centry. Další příčinou je přecenění sil náhradních rodičů a nedostatečná příprava a podpora ostatních členů rodiny. Často k selhání pěstounské péče dochází z důvodu negativního vlivu a nežádoucích zásahů biologických rodičů do chodu rodiny pěstounů, neboť ve chvíli, kdy je jejich dítě svěřeno do PP, prožívají tito rodiče pocit ztráty a mají potřebu dokázat, že i když své dítě nevychovávali, stále jsou jeho rodiči. Ve většině případů tento stav postupně opadne, avšak někdy je takováto situace natolik neúnosná a pěstouni se cítí ohroženi, že raději svou snahu vzdají a svěřené dítě vrátí zpět do ústavní výchovy. Zde vidí diplomantka větší prostor pro zapojení odborníků, kteří jsou s touto vyskytující se krizovou situací dobře obeznámeni a mohou jí pomoci předcházet.

Dalším poměrně opakovaným případem jsou situace, kdy dochází ke konfliktu biologických dětí pěstounů s dětmi přijatými. Dle názoru odborníků se jedná o nedostatečnou přípravu. Dle názoru diplomantky je příčinou spíše přecenění sil pěstounů a to z toho důvodu, že přípravnému období se ve většině případů budoucí pěstouni věnují s velkou intenzitou, ale jakmile je již třeba řešit následnou realitu, bývají pěstouni z dané situace vyčerpaní a rozladění. Toto riziko se nejvíce projeví, pokud jsou v rodině biologické děti mladšího školního či předškolního věku, které ještě potřebují výraznou podporu a pozornost svých rodičů. Starší děti jsou již samostatnější s vlastními zájmy. Navíc se u dívek přibližně kolem věku dvanácti let objevuje pečovatelský pud, u chlapců o něco později ochránářský pud a proto bývají k novému dítěti tolerantnější. Starší děti si také dokáží dříve a lépe uvědomit celkový dopad na chod rodiny po přijetí nového člena. Dále velmi záleží na tom, kolik mají všechny děti soukromí. V těchto případech je důležité, aby mělo každé dítě možnost mít „svůj vlastní koutek“, „svou vlastní oázu klidu“, kterou mu nikdo nemůže narušit. V opačném případě a zvláště pokud se musí dítě ve vlastní rodině a ve vlastním „teritoriu“ začít

uskromňovat z důvodu, že do rodiny přibylo další dítě, pak se velmi často toto negativně odrazí v jeho chování vůči dítěti, které do rodiny nově přišlo.

Tento „postřeh“ vychází z vlastní zkušenosti diplomantky, která se po rozvodu seznámila s přítelem. Přítel měl stejně jako ona dvě děti přibližně stejného věku ve střídavé péči. Po určitém čase došlo k nastěhování se do domácnosti přítele, který bydlel v domě se zahradou a právě v tuto dobu začaly problémy v dosud pozitivně se vyvíjejících vztazích zmiňovaných dětí (chlapců ve věku 7 a 8 let a dívek ve věku 9 a 11 let). Vzhledem k omezeným prostorovým možnostem došlo k tomu, že dívky začaly sdílet jeden společný pokojík a chlapci druhý. I přesto, že se jejich rodiče snažili a pokojíky přepažili, aby zachovali maximální soukromí všech čtyř dětí, které vždy dva týdny z měsíce sdílely společnou domácnost, došlo k postupnému gradování nespokojenosti. Dvě děti, které v domě žily již dříve a užívaly vlastní pokojíčky z důvodu rekonstrukce pouze rok, se cítily ochuzené a označovaly nově příchozí děti jako „bezdomovce“, omezovaly je v projevech z důvodu, že jsou rušeny. Dále se projevil problém vyplývající z rozdílných povah, životního rytmu a potřeb jednotlivých dětí. Děti, které byly nuceny opustit vlastní domov a vlastní zázemí, cítily nespravedlnost, nepochopení a potupu. Jejich rodiče několikrát týdně řešili neustále se opakující vztahové problémy a vzájemné chování dětí, které se výrazně zhoršilo v době, kdy děti matky, která se do domu přistěhovala, přestaly docházet do střídavé péče z důvodu dlouhodobého pobytu jejich otce v zahraničí. Děti, které v domě žily již dříve, se zde přestaly cítit jako doma a snažily se zde minimalizovat svůj pobyt, což těžce nesl jejich otec (přítel diplomantky). Diplomantka si tuto nespokojenost a napětí v domě příliš dobře uvědomovala a po čase došla k rozhodnutí, že bude lepší zajistit si opět vlastní bydlení, aby všechny děti měly možnost se opět „v klidu nadechnout“.

Chybou bylo, že v době, kdy nové soužití nebylo ještě plně ustálené, došlo ke změně z důvodu dlouhodobého pobytu otce dvou dětí v zahraničí a že nebyl dostatečný prostor lépe se všemi dětmi společně pracovat. Dále docházelo k tomu, že jejich rodiče v určitých chvílích hájily zájmy svých biologických dětí na úkor konstruktivního řešení.

Výhodou výše zmíněných dětí je, že měly jistotu a plnou důvěru ve své rodiče a ani takováto negativní zkušenost nemohla zničit jejich osobnosti ani hodnotu vnímání sama sebe. Diplomantka se odstěhovala do vlastního domu, s přítelem dále udržovala bližší vztahy a poté, co každé z dětí nabylo opět svůj osobní prostor a omezil se i jejich



původně velmi intenzivní kontakt, začaly být k sobě tolerantnější a vstřícnější. V tomto případě by dále bylo možné polemizovat o budoucích dopadech na osobní život diplomantky a jejího přítele, kteří se podřídili přání svých dětí a mnoho dalších otázek vyplývajících z výše uvedené situace, avšak toto by směřovalo diplomovou práci jiným směrem.

Pokud se vrátíme k dalším příčinám selhání NRP, pak jím je v současné době poměrně často objevující se jev a to - rozpad manželství. Rozvod či rozchod partnerů má vždy negativní dopad na děti, a pokud se navíc jedná o děti přijaté, tak je tento dopad dvojnásobný. Manželé v rozvodovém řízení jsou příliš zaměstnáni vlastní nestabilitou, nejistotou, vnitřními zraněními. Také se stává, že se nedokáží dohodnout na tom, který z náhradních rodičů se bude dále starat o přijaté dítě. Velmi často se v rámci rozvodového řízení nemohou rodiče domluvit ani na péči o biologické děti a v případě dětí přijatých anebo v pěstounské péči je eventuální domluva ještě složitější. Navíc si tyto rodiče, pokud nemají dostatečně pevně zakořeněné morální hodnoty a pocit zodpovědnosti, uvědomují, že mají možnost dítě v pěstounské péči vrátit, protože jej lze vrátit zpět. Následně si tento čin pro vlastní pohodlí a úlevu zpětně ospravedlňují, tou formou, že vlastně udělali to nejlepší, co mohli a že neměli na výběr. Dle názoru diplomantky se jedná o alibistický postoj, aby ulehčili svému svědomí.

Vyvarovat se selhání náhradní rodinné péče je velmi obtížné a to zvláště proto, že podmínky a vztahy v rodinách nejsou, v průběhu času a i z důvodu vnějších i vnitřních vlivů, konstantní. Na počátku budoucí pěstouni rádi úmyslně přehlížejí některé informace, které jim jsou o dítěti poskytnuty. Někdy se toto děje z netrpělivosti, naivity, jindy z nedůvěry a představy, že v rodinném prostředí se vlastně vše zázračně vyřeší a změní. Následně, když zjistí, že poskytnuté informace nebyly zkreslené, tak dítě odvrhnou.

Takováto ztráta je pro dané dítě nepopsatelná, protože každé dítě chce být milováno a chce milovat. Chce cítit nejen lásku, ale i jistotu a porozumění. Chce cítit, že patří do rodiny i ve chvílích, kdy v ní panuje nervozita či napětí.

Velmi pěkně se o vztahu dvou lidí, lásce a porozumění vyjádřila česká dětská psychologička a autorka populárně naučné literatury z oblasti dětské psychologie a výchovy, která působí v Německu, paní PhDr. Jiřina Prekopová. Jedná se o známou propagátorkou neověřené formy psychoterapie, tzv. terapie pevným objetím.

„Není možné, aby celoživotní vztah dvou lidí probíhal jen v harmonii. Nežili by v pravdě. Vždyť se různí ve vývoji své osobnosti co do myšlení, cítění a hodnocení, co do postojů, nároků, očekávání, temperamentu a osobitého projevu. Trvají-li jeden z nich nebo oba na svém, musí dojít ke konfliktům a emocionálnímu stresu. Musí se to tak přihodit, aby každý mohl vyvíjet svou osobnost. Konflikty v lásce patří k polaritě života. Jen přes ně se dá láska obnovovat. Milovat by se ale měli přesto, že neodpovídají přáním toho druhého. Jde o to, aby se nepřizpůsobovali slepě za cenu ztráty vlastního Já anebo, aby v důsledku neschopnosti odpustit či kompromisu nevzdávali lásku a neopouštěli se. Aby si byli vědomi ceny takové lásky, je nutné, aby se spolu upřímně a pravdivě konfrontovali. „Netrvám na tom, aby ses změnil. Mám tě ráda tak, jak jsi. I s tvými nedostatky. Ale chci, abys věděl, jak mi při tom je.“ A když jsou tak plni vzteku a rozčarování, že by nejraději zařvali „nech mne na pokoji!“, ukázali tomu druhému záda a přibouchli za sebou dveře, měli by si umět zapovědět instinktivní nutkání k útoku a k úteku a podržet se v náručí, aby vyplavili všechnu nahromaděnou bolest a zase se jako milující lidé našli.“ (PREKOPOVÁ, Kurz - Škola lásky v rodině, koncepce životního stylu)

V žádné rodině není každý den plný optimismu harmonie a veselí, protože to by bylo nepřirozené a pokud by to tak bylo, tak by si nikdo neuvědomoval hodnotu sounáležitosti, opory, porozumění a lásky. Přesto však by dítě žijící v rodině nemělo pochybovat o svém postavení v ní a o lásce těch, kteří o něj pečují.

## 5. STATISTICKÉ ÚDAJE A JEJICH VYHODNOCENÍ

Ve výše uvedených kapitolách byla pojata problematika náhradní rodinné péče a jejího úspěchu či neúspěchu individuálně, z pozice konkrétních příkladů. Nyní, pro bližší představu budou shrnuty některé statistické údaje, které názorně ukáží danou problematiku v souhrnných číslech.

Prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc. uvedl, že „v České republice žije, podobně jako v jiných evropských zemích, 1% dětí (kolem 20.000), které nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině.“ (MATĚJČEK, Náhradní rodinná péče, 1999, s. 31) Tyto děti žijí v ústavní péči nebo rodinách náhradních a to přesto, že přibližně 98% z nich, má svou vlastní rodinu. Jejich biologická rodina se však o ně z různých důvodů nemůže, nechce anebo neumí postarat.

Vývoj počtu dětí svěřených do pěstounské péče a vývoj počtu pěstounských rodin je uveden v níže uvedených tabulkách a názorně ilustrován grafem č. 1. Ještě je třeba upozornit na fakt, že i když je registrován nárůst počtu dětí v pěstounské péči, přesto toto není provázáno očekávaným poklesem dětí v ústavech.

### 5.1 Vývoj počtu žadatelů o PP a o osvojení v čase

#### 5.1.1 Statistické údaje o počtech žadatelů o NRP ve formátu tabulky

Tabulka č. 3 – část 1.: Statistické údaje o počtech žadatelů o NRP

Rok	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Noví žadatelé o PP	1 756	1 152	703	621	543	612	568
Žadatelé o PP - celkem	1 495	1 073	831	722	656	734	677
Noví žadatelé o osvojení	626	729	673	682	725	790	909
Žadatelé o osvojení - celkem	2 111	2 182	2 359	2 450	2 504	2 513	2 528

Tabulka č. 3 – část 2.: Statistické údaje o počtech žadatelů o NRP

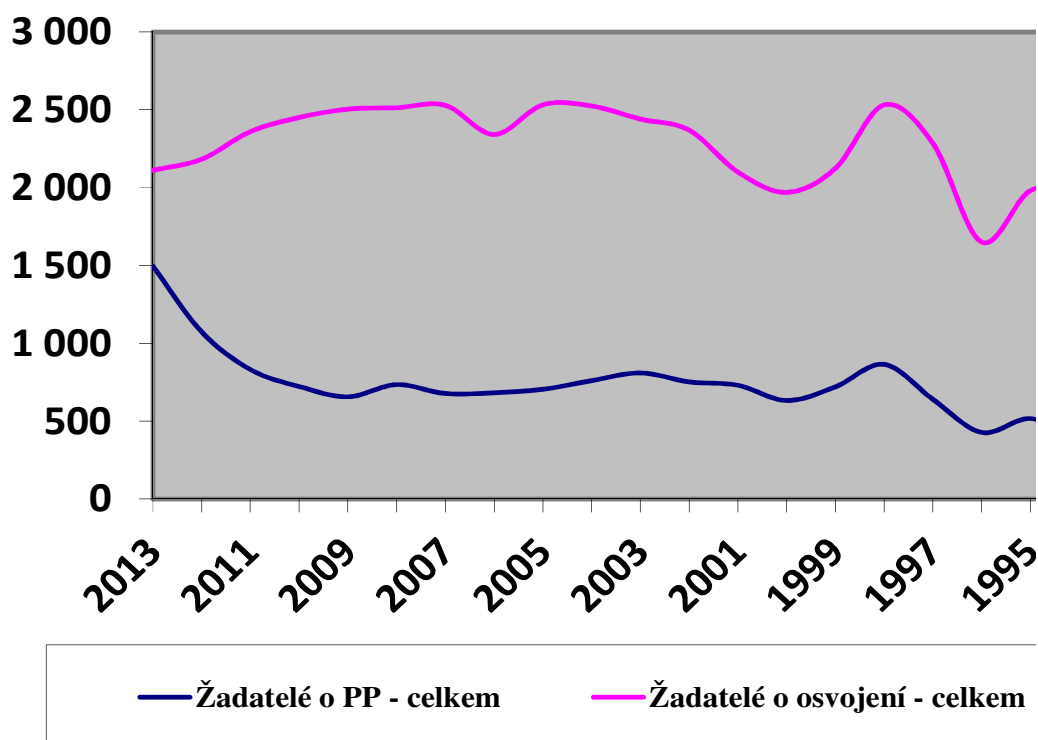
Rok	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000
Noví žadatelé o PP	510	493	----	---	---	---	---
Žadatelé o PP - celkem	682	704	760	809	752	730	632
Noví žadatelé o osvojení	912	872	----	---	---	---	---
Žadatelé o osvojení - celkem	2 341	2 532	2 524	2440	2369	2100	1969

Tabulka č. 3 – část 3.: Statistické údaje o počtech žadatelů o NRP

Rok	1999	1998	1997	1996	1995	1994
Žadatelé o PP - celkem	720	864	640	427	516	387
Žadatelé o osvojení - celkem	2 123	2 531	2 284	1 650	1 980	1 990

### 5.1.2 Grafické znázornění počtu žadatelů o NRP v letech 1995 - 2013

Graf č. 1 – Žadatelé o náhradní rodinnou péči



### 5.1.3 Vyhodnocení výše uvedených statistických údajů

Z uvedených statistických dat zapsaných a zakreslených v tabulkách a grafu vyplývá, že počty žadatelů o adopci (osvojení dítěte) mají kolísavý průběh s tendencí postupného mírného vzestupu. U žadatelů o pěstounskou péči je trend průběžně stoupající. Ve sledovaných letech vzrostl zájem stát se novým pěstounem celkově 3,56x a celkový počet žadatelů o pěstounskou péči vzrostl od roku 1994 do roku 2013 3,86x.

(Minimální hodnoty jsou v tabulce podbarveny žlutě, maximální světle růžovou).

Vzrůstající zájem o výkon pěstounské péče dle názoru diplomantky vyplývá z rostoucí osvěty v posledních letech, dále díky nové právní úpravě a lepšího finančního zajištění pěstounů. V minulosti dle publikace Průvodce náhradní rodinnou péčí vydané v roce 2010 skupinou autorů Bubleová, Vávrová, Frantíková a Vančáková bylo uvedeno, že na straně žadatelů o pěstounskou péči převažovala nedostatečná informovanost. Žadatelé účelově žádali o pěstounskou péči z důvodu, že si přáli získat do výchovy dítě dříve, než kdyby žádali o osvojení. Problémy se vyskytly následně při požadavku biologické rodiny o kontakt s dítětem. Velmi často se pěstouni těmto pro ně nežádoucím zásahům snažili zabránit a tím vlastně popírali smysl pěstounské péče jako takové a jednali jako by měli dítě osvojené. (BUBLEOVÁ, 2010)

Dalším kladem současného přístupu k pěstounské péči spočívá v rozvoji návazných služeb pro náhradní rodiny s programem, který zahrnuje zajímavé přednášky, moderované diskuse, pobyty rodin apod. (Fórum sociální práce, 2012).

Všechny výše uvedené aspekty zvyšují zájem veřejnosti o tento způsob náhradní rodinné péče, což je dle názoru diplomantky velmi dobře.

Následující podkapitola se bude věnovat statistickým údajům, které zaznamenávají celkový růst počtu pěstounských rodin v čase, růst celkových počtů dětí umístěných v náhradní rodinné péči a objem ukončení pěstounské péče před dovršením plnoletosti dítěte.

## 5.2 Celkové počty pěstounských rodin, dětí v NRP a selhání PP

### 5.2.1 Statistické údaje o počtech pěstounských rodin ve formátu tabulky

Tabulka č. 4 – část 1.: Statistické údaje o počtech pěstounských rodin

Rok	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Počet pěstounských rodin	8 184	7 617	7 203	6 819	6 313	5 790	4 927

Tabulka č. 4 – část 2.: Statistické údaje o počtech pěstounských rodin

Rok	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000
Počet pěstounských rodin	4 845	4 715	4 722	4 760	4 844	4 665	4 607

Tabulka č. 4 – část 3.: Statistické údaje o počtech pěstounských rodin

Rok	1999	1998	1997	1996	1995	1994
Počet pěstounských rodin	4 488	4 661	4 555	4 560	4 481	256

### 5.2.2 Statistické údaje o počtech dětí v NRP a objemu selhání PP ve formátu tabulky

Tabulka č. 5 – část 1.: Statistické údaje o objemu selhání PP

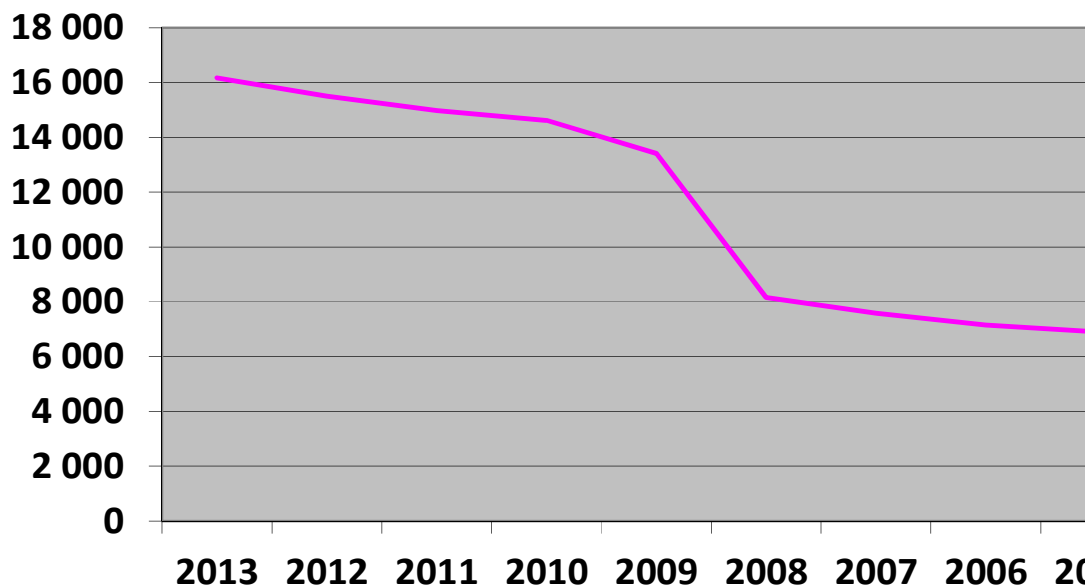
Rok	2013	2012	2011	2010	2009
Počet dětí v NRP - celkem	16 174	15 498	14 976	14 618	13 413
Zrušení PP na žádost pěstouna a OSPOD	292	271	233	303	193

Tabulka č. 5 – část 2.: Statistické údaje o objemu selhání PP

Rok	2008	2007	2006	2005
Počet dětí v NRP - celkem	8 159	7 583	7 149	6 904
Zrušení PP na žádost pěstouna a OSPOD	127	117	87	112

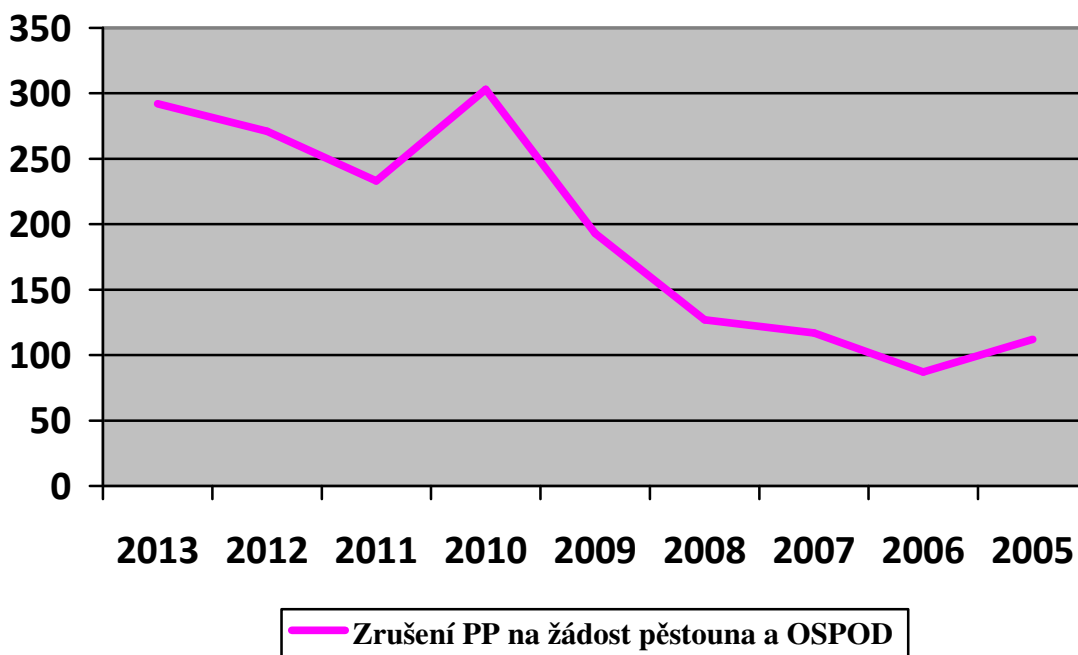
### 5.2.3 Grafické znázornění vývoje počtu dětí v NRP v letech 2005 – 2013

Graf č. 2 – Počty dětí v náhradní rodinné péči



### 5.2.4 Grafické znázornění množství selhání PP v letech 2005 – 2013

Graf č. 3 – Selhání pěstounské péče



### 5.2.5 Vyhodnocení výše uvedených statistických údajů

Z výše uvedených statistických dat zapsaných a zakreslených v tabulkách a grafech je patrné průběžné navyšování počtu dětí umístěných do náhradní rodinné péče. Nárůst dětí v NRP za sledovaná léta je 2,34 násobný. Oproti tomu růst zrušené pěstounské péče na žádost pěstouna nebo odboru sociálně-právní ochrany dětí je dle zjištěných dat mírně vyšší. Zvýšení bylo za sledovaná léta 2,6 násobné. Z toho je možné vyvodit závěr, že se zvyšujícím se množstvím dětí umístěných do náhradních rodin se nepřímo úměrně zvyšují i počty selhání náhradní rodinné péče a to v negativním slova smyslu.

Pokud se člověk podívá na celkový počet dětí, které jsou umístěny v NRP a mají tak možnost prožívat plnohodnotný rodinný život, může jen s obdivem konstatovat, že svět přeci jen není tak špatný a zlý, když mezi námi žije velké množství dostatečně milujících náhradních rodičů. Číslo 16 174, které zaznamenává počet dětí v náhradních rodinách pro rok 2013 je vysoké. Na druhou stranu počet 292 dětí pro rok 2013, které byly vráceny zpět do ústavu, poněkud kazí šťastný úsměv. Na jednu stranu se jedná o pouhé neúplné tři stovky dětí, ale na stranu druhou je to téměř tři sta zmařených nadějí za rok a nejen zmařených nadějí, ale i zraněných duší a bolesti, kterou si těchto tři sta dětí ponese do dalšího života.

Každá mince však má dvě strany a proto je třeba mít radost a těšit se z úspěchů a snažit se minimalizovat důsledky z drobných neúspěchů. Avšak právě tyto a i jiné neúspěchy ženou lidstvo kupředu a nutí jej, aby na sobě pracovalo, rozvíjelo se a bylo stále lepší.

Velmi pěkně o podobném boji s nepříznivými životními podmínkami znevýhodněných dětí píše ve svých knihách americká dětská psycholožka a speciální pedagožka Victoria Lynn Hayden, známá pod uměleckým jménem Torey L. Hayden ve svých knihách. V prologu knihy „SPRATEK Příběh dítěte, kterého nikdo nemiloval“ uvádí: „Lidé se mne na moji práci často ptají. Zřejmě nejběžnější je otázka: „Není to frustrující?“ „Nedeptá vás,“ ptají se mne studenti na univerzitě, „když musíte žít den co den s násilím, chudobou, se závislostí na drogách a s alkoholem, sexuálním zneužíváním a tělesným týráním, zanedbáváním a apatií?“ Učitelé z normálních tříd se mne ptají, zda mě nedeprimuje, když pracuji tak tvrdě, a přitom s tak malými výsledky. Všichni vědí, že můj největší úspěch zřejmě nikdy nepřekročí rámec toho, než že se



přiblíží jedno z „mých dětí“ normálu. Vědí i to, že tyto velmi malé děti byly odsouzeny žít život, který podle našich měřítek nebude nikdy produktivní, prospěšný nebo normální. Není to frustrující?

Ne. Vlastně není. Jsou ale také uspokojivě soucitné a neodbytně vnímavé. Zdá se, že snad jedině bláznovství dovoluje vyslovit plnou pravdu.

Tyhle děti jsou ale něčím víc, jsou odvážné. Zatímco my si večer pustíme zprávy, abychom se dozvěděli o nových vzrušujících událostech a vítězstvích na jakési vzdálené frontě, unikají nám skutečná dramata, jež se odehrávají přímo mezi námi. To je politováníhodné, protože právě tady se můžeme setkat s odvahou, jíž se nevyrovná žádná vnější událost. Některé z těchto dětí žijí s tak hrůzostrašnými nočními můrami v hlavě, že v nich každyčkový nečekaný pohyb vyvolává děs. Některé žijí uprostřed násilí a zvráceností, jež nelze zachytit slovy. Některé žijí bez důstojnosti přiznávané zvířatům. Jiné žijí bez lásky. Další žijí bez naděje. Všechny to však vydrží. A ve většině případů to přijmou, jelikož nic jiného neznají.“ (HAYDEN, Spratek, 2012, s. 7-8)

Její přístup a postoj k životu je obdivuhodný. Dokud mezi námi budou žít lidé s podobným vnímáním světa, s podobnými životními hodnotami, postojem a vnitřní silou, tak je možné věřit, že se i situace dětí žijících v ústavech a mimo rodinné společenství bude zlepšovat.

Také je nutné si uvědomit, že generace „nemilovaných dětí“ jednou dospěje a bude své životní hodnoty a postoje, které bude předávat dále, což logicky bude ovlivňovat celou společnost. Čím více dětí bude tedy žít spokojeným rodinným životem, tím lepší bude i budoucí společnost.

Po této statistické části je třeba také zmínit, že i v rámci legislativy probíhají změny a novelizace, které by měly zlepšit postavení náhradní rodinné péče. O současné právní úpravě se zaměřením na změny pojednává následující kapitola.

## **NOVÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU ÚČINNÉHO OD 1.1.2014.**

Od 1.1.2014 je účinný nový Občanský zákoník – zákon č. 89/2012 Sb., který přinesl několik zásadních změn týkajících se náhradní rodinné péče v České republice. Vzhledem k tomu, že byl zároveň zrušen zákon o rodině, je celá právní úprava rodinného práva obsažena pouze v občanském zákoníku. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, představuje ve vztahu k občanskému zákoníku normu speciální, která v některých částech doplňuje poněkud obecnou právní úpravu obsaženou v občanském zákoníku a to zejména v oblasti pěstounství.

Dále nový občanský zákoník oproti předcházející právní úpravě přináší možnost osvojit i zletilého člověka (dříve bylo možné osvojit pouze nezletilé dítě). Oproti dřívější úpravě dle zákona o rodině nezná úprava dle občanského zákoníku dva druhy osvojení, a to osvojení zrušitelné a nezrušitelné.

Další legislativní změnou, která ovlivňuje průběh a postavení pěstounské péče je, že dříve byla žena pečující o dítě v PP vedena jako matka, která pečuje o děti, nyní je za výkon PP pobírán plat a pěstoun je evidován jako osoba se zaměstnáním.

Výraznou změnou, která se týká úprav v novém občanském zákoníku, je posílení postavení a vlivu biologické rodiny. V některých případech může mít tato úprava negativní vliv, ale na druhou stranu je posílena i možnost dítěte získat informace o své biologické rodině a tím se vyrovnat lépe s obdobím, kdy má potřebu najít svou identitu. Dále je touto úpravou více vymezen rozdíl mezi osvojením a pěstounskou péčí, neboť přístup pěstounů v ČR byl spíše takový, že pěstounskou péčí vnímali jako jiný druh osvojení a velmi často se bránili kontaktům s biologickou rodinou.

„Novela představuje asi 10 procent věcí, které je potřeba v České republice učinit. To, co tam bylo nastaveno, funguje. Rozvinul se systém služeb, které pěstouny doprovází. Zvýšil se počet pěstounských rodin, zhruba o 2 tisíce. Zvýšil se počet dětí, které našly řešení v náhradní rodině, zhruba o 3 tisíce.“ (PFEIFEROVÁ, [www.rpp.cz/inpage/pestounska-pece-funguje-diky-zmenam-v-legislative/16.10.2014](http://www.rpp.cz/inpage/pestounska-pece-funguje-diky-zmenam-v-legislative/16.10.2014))

Nový občanský zákoník přinesl množství změn a dle názoru diplomantky je prozatím předčasné hodnotit jeho dopady na náhradní rodinnou péči, i když dle průběžných informací stávajících pěstounů i některých odborníků se změny jeví jako prospěšné.

## ZÁVĚR

Každá z výše uvedených kapitol obsahovala i dílčí závěrečnou část. Co tedy říci na závěr celkový? Na závěr lze napsat, že cílem této diplomové práce bylo poukázat na lidské hodnoty, důležitost postavení rodiny v lidském životě, potřebu každého člověka mít kam patřit, cítit se milován a být přijímán i se svými chybami. Ne každému z nás je dáno štěstí mít možnost prožít harmonické a naplňující dětství, mít milující rodinu a následně i vést harmonický život.

Tato práce diplomantce pomohla v tom, že se po běžném denním shonu mohla zastavit a přemýšlet o životě, hodnotách, o rodině a zodpovědnosti vůči dětem, o které pečuje a jejichž malé dušičky jsou tak křehké.

Přínos této práce diplomantka shledává v případových studiích, které vycházejí ze skutečných příběhů a jsou dokladem řešené problematiky. V jednotlivých částech diplomové práce se prolínají teoretické informace i praktická znalost problematiky ze strany diplomantky.

Dále je velmi důležité uvědomit si, že i když v některých případech selže biologická rodina, tak se nabízí možnost svěřit dítě do náhradní rodinné péče. Ze zjištěných údajů vyplývá potěšitelná zpráva ve směru, že přibývají počty žadatelů o NRP i počty dětí umístěných v náhradních rodinách. Dle názoru diplomantky se i zvyšuje celková osvěta laické veřejnosti ve vztahu k dané problematice. Avšak přes zjevný pozitivní vývoj NRP dochází k dílčím selháním, kdy jsou děti z náhradní výchovy vráceny před dovršením plnoletosti zpět do ústavní výchovy. Takovýto návrat však dítě v mnoha případech negativně poznamená a mnohdy již prožije zbytek svého dětství mimo milující okruh rodiny.

Úspěch či selhání výchovy nebiologického dítěte závisí na mnoha faktorech a „již samotné přijetí „cizího“ dítěte do nové rodiny představuje riziko. Je jasné, že nelze dítě ochránit před nejrůznějšími problémy a těžkostmi, které přináší život, ovšem je nutné, aby k tomu, co nelze ovlivnit, pěstouni svými postoji a svým jednáním zbytečně nepřidávali něco navíc. Lze říci, že čím vyhraněnější představu mají pěstouni o tom, jak má dítě vypadat a čeho má dosáhnout, tím problematičtější bývá jejich výchovné působení a ovšem i jeho výsledek. Zklamání, která následují, stojí pak nezřídka na začátku celého koloběhu neblahých příčin a následků, na jehož konci jsou poruchy

chování dítěte a bolest pěstounů nad svým výchovným nezdarem.“ (MATĚJČEK, Jak a proč nás trápí děti, 1997, s. 114)

Tato diplomová práce prokazuje, že předčasné zrušení pěstounské péče má negativní vliv na další vývoj dítěte. Pokud mají pěstouni výchovné problémy s dítětem, měli by nejprve v co nejranější fázi využít nabízenou spolupráci s odborníky a speciálními výchovnými centry. Pokud pěstounská péče přesto selže a dítě je umístěno zpět do dětského domova, bylo by vítané, kdyby pěstouni využili možnosti následné hostitelské péče, aby se dítě s novou situací lépe vyrovnalo, neboť při vrácení zpět velmi utrpí jeho psychika, sebeúcta a sebevědomí. Mnohdy si tyto děti s sebou nesou následky do dospělosti a do vlastních partnerských vztahů.

Domov můžeme charakterizovat jako místo, kde jsme přijímání takoví, jací jsme, kde se nemusíme přetvařovat, kde nemusíme nic předstírat. Je to místo klidu a odpočinku. Díky tomu můžeme mít pocit jistoty a bezpečí. (MATĚJČEK, 1994).

Anebo, jak uvedla ve svém názvu knihy spisovatelka, lékařka a pěstounka Dagmar Zezulová: „Domov je místo, odkud tě nevyhodí ... ani když vyrosteš.“

## SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

### Seznam použitých českých zdrojů

ARCHEROVÁ C., Dítě v náhradní rodině, 2001, ISBN: 80-71785-78-4

BUBLEOVÁ V., FRANTÍKOVÁ J., VYSKOČIL F., VÁVROVÁ A., POKORNÁ P., Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka, Středisko náhradní rodinné péče, spolek 2011, ISBN 978-80-87455-03-6

BUBLEOVÁ V., VÁVROVÁ A., FRANTÍKOVÁ J., VANČÁKOVÁ M., Průvodce náhradní rodinnou péčí Praha, 2010, Spolu dětem o.p.s.

EXUPÉRY A., Malý princ, 2005, ISBN: 80-00-01462-9

FRANK P. Malí velcí tyrani. 1. vyd. Liberec, Dialog, 1996

HAYDEN T., SPRATEK Příběh dítěte, které nikdo nemiloval, Portál 2012, ISBN: 978-80-262-0312-4

JANÁKOVÁ L., Dary se přece nevracejí, 2007, ISBN: 978-80-7387-028-7

KLIMEŠ J., Koncepce hostitelské péče, 2013

KOVALČÍKOVÁ, M., Důvody navrácení z náhradní rodinné péče, Právo a rodina. 2010, č. 9

MARXTOVÁ M., MAREČKOVÁ M. Děti s psychiatrickou diagnózou, Praha 2007, Vzdělávací institut ochrany dětí, ISBN 978-80-86991-15-3

MATĚJČEK Z., Co děti nejvíc potřebují, Portál, Praha 2003, ISBN 80-7178-853-8

MATĚJČEK Z., DYTRYCH Z., Jak a proč nás trápí děti, Grada Publishing, Havlíčkův Brod 1997, ISBN 80-7169-587-4

MATĚJČEK Z. a kol., Náhradní rodinná péče, Portál, Praha 1999, ISBN 80-7178-304-8

MATĚJČEK, Z.: Dialogy o rodině. Kapitola - Nejvíc vychováváme, když nevyhováváme, Praha 1994, Národní centrum podpory zdraví

MATOUŠEK O., PAZLAROVÁ H., Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny, Portál, Praha 2010, ISBN 978-80-7367-739-8

NYTROVÁ O., STRACHOTA V., 23x osudové lásky slavných, Praha 2008, ISBN 80-87197-02-8

PURVIS K. B., CROSS R. D, SUNSHINE V.L., Dítě v nové rodině, Praha, Grada 2013, ISBN 978-80-247-4535-0.

ROHÁČEK M., PRIHRADNÁ D., MATEJOVÁ R., MATEJ V., Zvykáme si jeden na druhého aneb nová náhradní rodina v procesu adaptace, Praha 2012, Středisko náhradní rodinné péče os., ISBN 978-80-87455-12-8

SCHOOLEROVÁ J., Adopce vztah založený na slibu, 2002, ISBN: 80-7255-066-7

SINGLY, de, F. Sociologie současné rodiny. Překlad: ŠTĚCH, S. a ŠAŠKOVÁ, L. První vydání, Praha, Portál 1999, ISBN 80-7178-249-1.

ŠKOVIERA A., Dilemata náhradní výchovy, 2007, ISBN 978-80-7367-318-5.

VÁGNEROVÁ M., Psychopatologie pro pomáhající profese, Praha, Portál 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.

VÁVROVÁ A., BUBLEOVÁ V., Pěstouni mají právo na služby, Praha 2007, Rozum a Cit

### **Seznam použitých zahraničních zdrojů**

STONE, L., The family, sex and marriage in England 1500-1800. London , Weidenfeld and Nicolson, 1977. 800 p.: ill. ISBN 0-297-77133-7.

### **Seznam použitých internetových zdrojů**

[cs.wikipedia.org/wiki/Poru%C4%8Denstv%C3%AD](http://cs.wikipedia.org/wiki/Poru%C4%8Denstv%C3%AD), 23.1.2015

[cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1hradn%C3%AD\\_rodinn%C3%A1\\_p%C3%A9%C4%8De](http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1hradn%C3%AD_rodinn%C3%A1_p%C3%A9%C4%8De), 21.1.2015

[cs.wikipedia.org/wiki/John\\_Bowlby](http://cs.wikipedia.org/wiki/John_Bowlby), 24.1.2015

[cs.wikipedia.org/wiki/Rodina](http://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina), 29.1.2015

DĚTI PATŘÍ DOMŮ, o.s., [www.detipatridomu.cz/pestounska-pece](http://www.detipatridomu.cz/pestounska-pece), 23.1.2015

[www.ddracek.cz/](http://www.ddracek.cz/), 10.1.2015

MLČOCH Z., [www.zbynekmlcoch.cz/informace/texty/ruzne/definice-rozdil-osvojeni-adopce-pestounska-pece-opatrovnictvi-porucnictvi](http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/texty/ruzne/definice-rozdil-osvojeni-adopce-pestounska-pece-opatrovnictvi-porucnictvi), 23.1.2015

PFEIFEROVÁ M., SFEIFEROVÁ, SCHUSTEROVÁ K., <http://www.rpp.cz/inpage/pestounska-pece-funguje-diky-zmenam-v-legislative>/16.10.2014

redakce [www.KdeJsiTato.cz](http://www.KdeJsiTato.cz), Rodina - základ státu, 15.2.2015

[rodina-deti.doktorka.cz/psychicka-deprivace-deti/](http://rodina-deti.doktorka.cz/psychicka-deprivace-deti/), Zdroj: Osvojení a pěstounská péče, nakladatelství Portál, 24.1.2015

[www.detipatridomu.cz/wp-content/uploads/snrp-zakladni\\_informace\\_o\\_pp.pdf](http://www.detipatridomu.cz/wp-content/uploads/snrp-zakladni_informace_o_pp.pdf), 24.1.2015

[www.kdejsitato.cz/rodina/rodina-zaklad-statu.html](http://www.kdejsitato.cz/rodina/rodina-zaklad-statu.html), 22.1.2015

[www.mpsv.cz/files/clanky/13866/Romske\\_dite.pdf](http://www.mpsv.cz/files/clanky/13866/Romske_dite.pdf), 25.1.2015

<http://www.pknihy.cz/knihy/S00113/Reka-bohu-II.html>, 10.1.2015

[www.zakony-online](http://www.zakony-online), 23.1.2015

[zlin.cz/513848n-deti-z-domova-vystavi-sve-obrazky-ve-zlinske-galerii](http://zlin.cz/513848n-deti-z-domova-vystavi-sve-obrazky-ve-zlinske-galerii), 10.1.2015

## **Seznam ostatních zdrojů**

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, statistiky

FÓRUM SOCIÁLNÍ PRÁCE / Social Work Forum 2012/2, FF UK 2012/2, ISSN 1804-3070

NÁRODNÍ CENTRUM PODPORY ZDRAVÍ, 1994

POŘAD ČT „Děti bez lásky – i s láskou“

SDRUŽENÍ PĚSTOUNSKÝCH RODIN, Průvodce náhradní rodinnou péčí, 5/2010

SDRUŽENÍ PĚSTOUNSKÝCH RODIN, Průvodce náhradní rodinnou péčí, 2/2012

STATISTICKÉ ROČENKY z oblasti práce a sociálních věcí, 2007 – 2014, Ministerstvo práce a sociálních věcí, ISBN 978-80-86878-00-3, ISBN 978-80-86878-64-5, ISBN 978-80-86878-95-9, ISBN 978-80-7421-016-7, ISBN 978-80-7421-034-1, ISBN 978-80-7421-043-3, ISBN: 978-80-7421-064-8, ISBN 978-80-7421-075-4

ZÁKON o SPOD, § 38a, odst. 3

## SEZNAM ZKRATEK

- ADHD - Zkratka anglického „Attention Deficit Hyperactivity Disorder“, jedná se o poruchu pozornosti s hyperaktivitou
- ČR - Česká republika
- ČT - Česká televize
- DD - Dětský domov
- NRP - Náhradní rodinná péče
- MPSV - Ministerstvo práce a sociálních věcí
- OSPOD - Odbor sociálně-právní ochrany dětí
- PP - Pěstounská péče
- SPOD - Sociálně-právní ochrana dětí



# SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK

## Seznam obrázků

Obrázek 1: Šťastná náhradní rodina .....	15
Obrázek 2: Různorodost pěstounské rodiny .....	19
Obrázek 3: Co je dětský domov? .....	24

## Seznam grafů

Graf 1: Žadatelé o NRP .....	66
Graf 2: Počty dětí v náhradní rodinné péči .....	69
Graf 3: Selhání pěstounské péče .....	69

## Seznam tabulek

Tabulka 1: Formy náhradní péče .....	25
Tabulka 2: Příčiny selhání pěstounské péče .....	47
Tabulka 3: Statistické údaje o počtech žadatelů o NRP .....	65, 66
Tabulka 4: Statistické údaje o počtech pěstounských rodin .....	68
Tabulka 5: Statistické údaje o objemu selhání PP .....	68

## **BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE**

Jméno autora: Iva Šafarčíková

Obor: Speciální pedagogika - učitelství

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Příčiny a důsledky selhání náhradní rodinné péče z pohledu náhradního rodiče i konkrétního dítěte

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 66

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 23

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 1

Počet internetových zdrojů: 16

Počet ostatních zdrojů: 7

Vedoucí práce: PhDr. Olga Nytrová